

Opbouwwerk Brussel 78

Nieuws uit RisoBrussel

V. U.: Rohnny Buyens, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Driemaandelijks informatieblad – Juni 2003, Jaargang 19

Editoriaal

Zo vlak voor de komkommertijd wordt dit opnieuw een barstensvol nummer met ook nu weer veel aandacht voor de praktijk.

In het verleden hebben we er herhaaldelijk op gewezen dat opbouwwerk geen jeugdwerk is en zich voornamelijk richt tot een „volwassen” publiek. Dat blijft in grote lijnen zo, maar wie echt begaan is met de grootstedelijke problematiek kan er niet om heen dat het gebrek aan perspectieven van een groot deel van de huidige generatie jongeren in Brussel een serieuze hypotheek legt op de ontwikkelingskansen van de stad zelf. In het verleden heeft RisoBrussel veel aandacht besteed aan de ouderenproblematiek. De werkingen die daaruit ontstaan zijn, de dienstencentra, hebben zich inmiddels verzelfstandigd en krijgen vanwege de overheid een steeds grotere sleutelfunctie in een dienstverlenend netwerk. De verschuivende aandacht van RisoBrussel naar jongeren toe heeft zich voornamelijk uitgecrystalliseerd in het engagement in het Anderlechtse Peterbospark. Ook hier bestaat de hoop dat de vele facetten van deze werking kunnen verzelfstandigen in een volwaardige Werking Maatschappelijk Kwetsbare Jeugd (Wmkj). Als het tenslotte zo ver komt zullen we over deze erkenning kunnen zeggen: gemakkelijk was toch iets anders. Verder in dit nummer leest men het fris van het lever geschreven reisverslag van Peterbosjongeren in Marokko. Dit was een soort inleefreis met de bedoeling doorheen een confrontatie met hun eigen roots een bezinning op gang te brengen over hun positie als Belg. Er zijn echter nog 3 artikels die verband houden met jongeren. We openen met Videopeople in Kuregem. Invalshoek is de methodische vraag rond het verzelfstandigen van opbouwwerkprojecten. Inhoudelijk gaat het om de toepassing van een techniek waarmee jongeren de manier waarop ze zichzelf en hun omgeving beleven kunnen uitdrukken. Dat is ook het geval in het verhaal uit de Brabantwijk waar jongeren een wijkgids hebben bij mekaar gefotografeerd en geschreven. Als vierde in de rij is er de bijdrage van vzw De Brug met een signalement over een accentverschuiving in de werking: van onderwijsopbouwwerk naar een meer begaan zijn met interculturaliseringsprocessen.

Met een laatste praktijkverhaal begeben we ons opnieuw op meer geëigende opbouwwerkpaden. De Schakel ontplooit haar werking in de Brabantwijk in Schaarbeek en werd vorig jaar erkend als organisatie waar armen het woord nemen. Over het concept hebben we vroeger al bericht. Over hoe het er in de praktijk aan toe gaat vonden we in het jaarverslag heel wat interessante informatie.

Tot zover de praktijk. Voor de theorie gaan we naar Wallonië en Franstalig Brussel. Vanuit Franstalige instellingen constateren we reeds enige tijd een groeiende interesse

omtrent het hoe en het wat van onze eigen opbouwwerkpraktijk. Dit komt onder andere doordat het maatschappelijk werk bij onze „zuiderburen” door de overheid in de richting van het opbouwwerk wordt gestuurd. De bijdrage van Catherine Bosquet werpt vragen op over de positie van het opbouwwerk in relatie tot de algemene sociale politiek en het zelfverstaan van de werker, vragen die ook voor ons in deze tijden van projectmatig opbouwwerk en interactieve beleidsvoering relevant zijn.

Als uitsmijter tenslotte blijven we over de actualiteit van de huisvestingssituatie in Brussel signaleren. Er blijft immers veel menskracht nodig om deze kar de juiste richting uit te krijgen.

Ziezo. In november zijn we er terug en dan zitten we reeds in de sfeer van twintig jaar RisoBrussel. (ast)

Video People

een geslaagde projectafronding ?

Projectafronding in het opbouwwerk ⁽¹⁾

Met de herstructurering van het opbouwwerk in 1982 werd tevens het projectmatig werken in de sector geïntroduceerd. Als zakelijke reactie op het meer procesmatig werk in verschillende buurt- en streekorganisaties werd vanaf toen het oplossingsgericht werken als norm naar voren geschoven. Opbouwwerkers moesten zich voortaan toeleggen op concrete problemen die stapsgewijze tot een oplossing werden gebracht. Het zogenaamde „projectmatig werken” werd geleidelijk aan het keurmerk van de opbouwwerker. Ook in andere belendende sectoren raakte in de loop der jaren de projectmethode stilaan ingeburgerd. Zelfs de overheid stelde het projectwerk als betoelagingeis meer en meer centraal.

Het projectmatig werken in het opbouwwerk wordt ondermeer gekenmerkt door een planmatige aanpak. Projecten verlopen volgens een aantal stappen die logisch of strategisch op mekaar volgen en die naar een gewenste eindtoestand leiden (fasering). Binnen de sector is er in de afgelopen jaren dan ook heel wat methodische kennis opgebouwd rond de verschillende ontwikkelingsfasen van een project: de projectvoorbereiding, de projectplanning en de projectuitvoering. Enkel de projectopvolging / projectafronding is altijd wat onderbelicht gebleven, hoewel er in het projectmatig werken duidelijk wordt van uitgegaan dat projecten niet eindeloos doorlopen, maar een begin en een einde kennen. In de praktijk werd/wordt dit tijdelijk karakter van projecten vaak bekritiseerd. De maatschappelijke uitdagingen waarmee het opbouwwerk wordt geconfronteerd, vallen niet te rijmen met tijdelijke en geïsoleerde projecten. Om structurele veranderingen af te dwingen of nieuwe sociale kwesties op de politieke agenda te krijgen is er juist tijd nodig. Het verhogen van de agogische draagkracht van zwakke groepen vergt maatwerk en is dus tijdsintensief. Opbouwwerk moet kunnen steunen op een ruimer draagvlak en is dus gebaat bij de inbedding in een bredere basiswerking. Deze kritische geluiden uit de praktijk brachten niet

enkel de beperkingen van het projectmodel aan het licht, maar zorgden tegelijkertijd ook voor de nodige nuanceren en aanpassing. Zo wordt in de theorie rond projectontwikkeling voortaan gesteld dat de duur van projecten zeker niet eenvormig is. Alles hangt af van de moeilijkheidsgraad van een bepaalde thematiek, de mogelijkheden tot probleemoplossing en het tempo van de doelgroep. Ook de inpassing van projecten binnen een Riso-meerjarenplan moet de nodige samenhang brengen. Projecten worden zo geconcipieerd als bouwstenen binnen een ruimer maatschappelijk programma.

Bij de opmaak van het nieuwe meerjarenplan 2003-2008 kwam het opbouwwerk in Kuregem tot de conclusie dat hun video-project niet langer strookte met de gemaakte beleidskeuzes binnen RisoBrussel. Vanuit een grondige evaluatie werd dan ook besloten dit project te beëindigen. Vertrekkende van het relaas van vijf jaar Video People ⁽²⁾ krijgt u in onderstaand artikel meer tekst en uitleg rond de

Videopeoples 1999- 2001

Foto: Archief VideoPeople

beslissing om het project precies onder deze vorm af te ronden. Tot slot trachten we vanuit de literatuur rond projectontwikkeling deze beslissing wat te onderbouwen en geven we als toemaatje nog wat bedenkingen mee rond de evaluatie van projecten.

Van DIP naar Video (1997 - 1999)

Met de start van het meerjarenplan 1997 - 2002 werd besloten om in Kuregem de werking in de Dauwwijk stop te zetten en zich voortaan te concentreren op de Veeartsenijnbuurt. Om zicht te krijgen op de problematiek in deze (relatief) onbekende wijk werd een grondige projectvoorbereiding opgezet onder de vorm van een DIP-onderzoek (Diepte Interventie Planning). Uit dit DIP-onderzoek kwam een videoatelier tot stand op vraag van bewoners om op een interessante manier de communicatie in de wijk te bevorderen. Het videoatelier ging in 1999 van start met als doel jongeren kennis te laten maken met de techniek van audiovisuele middelen. Jongeren leerden zelf de techniek van audiovisuele middelen hanteren en leerden alle stappen die nodig zijn om een film te maken. Maar dit mocht geen doel op zich worden, het bevorderen van de communicatie in de buurt bleef de

uiteindelijke finaliteit. Het zelf realiseren en regelmatig verspreiden van korte videoreportages over het wel en wee in de buurt moest zich dan ook richten naar alle wijkbewoners. Bedoeling was in eerste instantie jongeren aan te spreken voor de concrete en praktische realisatie van een audio-visuele buurtkrant om dan in een tweede fase ook overige bewoners warm te maken en zo te komen tot een brede participatie, ongeacht leeftijd of culturele achtergrond. Dit streven vormde voor de opbouwwerkers in Kuregem de inzet van het communicatieproject Video People.

Video People (1999 - 2001)

Na het vinden van de nodige subsidiëring bij de Vlaamse Gemeenschapscommissie kwam het erop aan een bekwame partner te vinden om de video-ateliers mee te begeleiden. Van bij de start in 1999 werd er samengewerkt met de vzw Imagica die gespecialiseerd is in vorming van jongeren in audio-visuele technieken en die zowel de ateliers technisch kon ondersteunen alsook het nodige logistieke materiaal kon leveren.

Er werd selectief gezocht naar een groep jongeren van verschillende nationaliteit. Het werd een gemengde groep: meisjes en jongens van Turkse, Marokkaanse, Rwandese en Belgische afkomst tussen 14 en 18 jaar. De jongeren doopten het project om tot „Video People”. Vanaf 2000 begon de groep zich te consolideren en kreeg het video-atelier een wekelijks karakter en werden de plannen ambitieuzer, namelijk het maken van een heuse film. Nadien werd het wekelijks karakter terug in vraag gesteld daar het maken van de film ruim zes maanden in beslag had genomen en dit de participatie van de jongeren afzwakte. Een film draaien vraagt immers veel geduld! Daarom werd gekozen om miniproducties te maken gedurende vier of vijf opeenvolgende dagen tijdens de schoolvakanties. Soms verzonnen de jongeren totaal zelf het verhaal, soms kregen ze een onderwerp of situatie aangereikt waarmee ze dan aan de slag konden. De jongeren doorworstelden zelf het totale proces van een kortfilm: brainstorming rond een onderwerp, scenarioschrijven, draaiboek samenstellen, het stap voor stap uittekenen van het storyboard (posities van de camera), het inkleuren van de dialogen, het

Coupe de pource - TéléBruxelles

Foto: Archief VideoPeople

filmen zelf en de montage. Enkel de afwerking werd overgelaten aan de professionelen van Imagica. Gedurende twee jaar tijd werd er met een zelfde groep gewerkt aan een reeks videoproducties, waaronder verscheidene genres (reportage, nep TV uitzending, fictiefilmpje, clip, enz.). Deze producties werden steeds getoond in de wijk. Familie, vrienden en burens werden daarbij uitgenodigd, evenals een breder publiek van de wijk (door middel van affiches bij plaatselijke handelaars). De films werden ook vertoond op verscheidene festivals en kregen zelfs media-aandacht (vertoning op Tél -Bruxelles).

Na twee jaar kon er niet gezegd worden dat we geslaagd waren in de oorspronkelijke opzet van een audio-visuele buurtkrant, hoewel vast en zeker in die richting gewerkt geweest is. Het was al vlug duidelijk geworden dat deze jongeren zich het project gingen toeëigenen en andere accenten wilden leggen, meer in de richting van fictie en kortfilmpjes in plaats van reportages over de wijk. Er werd beslist dat het groepsproces uiteindelijk primeerde en dat de deelnemers van Video People verder mee zouden beslissen welke richting het project uitging. „Communicatieve” planning is op z'n minst even belangrijk als het thema „communicatie” op zich. Het positieve was immers dat jongeren met zeer verschillende achtergronden dankzij de videoateliers met elkaar in contact geraakt waren, een dialoog waren aangegaan en vanuit een constructieve samenwerking erin geslaagd waren samen enkele kortfilms te realiseren.

Spijtig genoeg viel nadien de groep uit elkaar en werd er nog tot juni 2001 doorgezet met een gehalveerde groep. Een aantal jongeren waren verhuisd, anderen hadden teveel schoolwerk. Uiteindelijk stelden we bij de start van het nieuwe schooljaar in september 2001 vast dat slechts twee jongeren overbleven. We gingen opnieuw op zoek naar een gemengde groep van jongeren en er werd promotie gemaakt in de secundaire scholen van Kuregem. Algauw bleek dat de meeste jongeren in deze secundaire scholen niet in Kuregem woonden en dat het hierom bij hen aan interesse ontbrak. In diezelfde maand werd er een afscheidsfeestje georganiseerd voor één van onze deelnemers, aangezien hij naar het buitenland verhuisde. Deze jongen was van Rwandese oorsprong en had een

tiental Rwandese vrienden uit de wijk uitgenodigd. Bij het bekijken van de gerealiseerde kortfilmpjes was het enthousiasme bij zijn vrienden groot en wilden ze zich allen inschrijven. We stelden vast dat deze jongeren elders in Kuregem niet terecht konden ⁽³⁾. Het bestaande jeugdhuis Alhambra en Centre des Jeunes richtten zich vooral naar de Marokkaanse gemeenschap, die in Kuregem de meerderheidsgroep vormt onder de bevolking van buitenlandse origine. Deze Rwandese jongeren geven zelf aan dat ze er zich niet thuis voelen. Dit vormde voor ons de reden om ook de interculturele doelstelling (gemengde groep) eventjes aan de kant te zetten. Deze jongeren schreven zich in met het idee in dezelfde richting (fictie - kortfilmpjes) verder te werken. Hierdoor raakte de oorspronkelijke doelstelling van de audio-visuele buurtkrant opnieuw in het gedrang.

Kuregem de tiende planeet

Foto: Archief VideoPeople

Multimedia-atelier (2001-2003)

In oktober 2001 gingen we dus met een nieuwe groep van start. Het bleef wel een gemengde groep bestaande uit jongens en meisjes, maar allen waren van Rwandese afkomst. Terzelfdertijd werd het aanbod van de vzw Imagica uitgebreid, namelijk naast videoproducties werden ook computerproducties aangeboden. Ook de subsidiegever veranderde, namelijk de Europese Commissie in het kader van het Europese structuurfondsenprogramma Doelstelling II in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Hiervoor werd er een partnerschap aangegaan met de vzw's KureghemNet, Kurasaw Productions en Teknoweb – drie tewerkstellingsprojecten in het kader van nieuwe mediatechnologie. Gevolg was dat het videoatelier werd uitgebreid tot een multimedia-atelier, maar het behield wel de naam en het logo van Video People.

We vonden het belangrijk om de jongeren kennis te laten maken met informatica via het medium video. De communicatie kon op deze manier ook verbreed worden. De kortfilmpjes die door de jongeren gemaakt worden, werden nadien gebruikt om een originele website en een on-line tijdschrift te creëren. Tijdens de herfstvakantie van 2001 werd er in samenwerking met het jeugdhuis Alhambra en andere jongeren uit de buurt een on-line tijdschrift gemaakt over Kuregem, genaamd de Tiende Planeet.

Videoclip: „Welcome to Atlanta”

Foto: Archief VideoPeople

Nadien werd er een reportage gemaakt in het kader van een tentoonstelling over het Verleden, Heden en Toekomst van Kuregem. Daar dit opnieuw een lange productie was geworden waaraan vier maanden gewerkt werd, daalde ook hier het enthousiasme. Normaal gezien proberen we in het begin een kleinere productie te maken rond een eigen gekozen thema, maar deze productie gaf de mogelijkheid om een groter publiek te bereiken. We worden ook geconfronteerd met andere gedragingen en gewoonten van deze jongeren, die hun oorsprong

vinden in de Rwandese cultuur. Voor de begeleiders is dit een zoekproces, maar een betere kennis van deze Rwandese gewoonten is dan ook een must. Tijdens de paasvakantie 2002 werden er twee groepen gemaakt en konden ze zelf het genre en het thema kiezen. De ene groep koos voor een videoclip gebaseerd op een rapnummer en de andere prefereerde een kortfilm rond een verrassingsverjaardagsfeestje. Naar het einde van het jaar toe, was er de uitdaging om zonder begeleiding een productie te maken. Het werd opnieuw een videoclip waaraan wel enkel de jongens deelnamen.

Een verschil met de vorige groep is dat deze Rwandese jongeren iets jonger zijn (14 - 16 jaar). Dit heeft zo zijn gevolgen. De jongeren hebben nog minder geduld en leven heel sterk in hun eigen subcultuur. Het is nog moeilijker om hen aan te zetten breder te kijken dan hun eigen leefwereld en het wijkgebeuren in de schijnwerpers te plaatsen. Er zijn duidelijk andere activiteiten (zoals maatschappelijke vorming) nodig – buiten het multimedia-atelier – om hen aan te sporen rond maatschappelijke thema's na te denken en er een productie rond uit te werken. Wel hebben we het initiatief genomen om de buurtbewoners te blijven betrekken bij het project Video People. Er werd een videoboekje gemaakt waarin de deelnemers aan Video People zich voorstellen en er plaats voorzien is voor commentaar en voor suggesties. Principe is dat dit boekje samen met een videocassette wordt meegegeven aan een buurtbewoner die het op zijn / haar beurt vervolgens doorgeeft aan een andere buurtbewoner. Op die manier raken de video-producties en het project Video People op zich meer bekend in de wijk. Rond de gesuggereerde voorstellen is nog niet verder gewerkt. Vaak merken we dat de ideeën en onderwerpen die volwassenen aanhalen, verschillen van die van de jongeren. We zullen zien wat we hier verder mee doen!

Het afronden van het project Video People

In het kader van de opmaak van het nieuwe meerjarenplan 2003-2008 vond er een evaluatie plaats van het afgelopen meerjarenplan 1997-2002. Ook het project Video People werd geëvalueerd. Hierbij kwamen we tot de conclusie dat het project

Video People de vooropgestelde doelstelling in het kader van het DIP-onderzoek – de communicatie in de wijk verbeteren – niet had bereikt. Daar waren een aantal redenen voor. Ten eerste hebben we onvoldoende tijd gehad om de jongeren te vormen rond bepaalde thema's (bijvoorbeeld het belang van een goede communicatie in de wijk). We profileren ons namelijk niet als een jeugdwerking, waarbinnen het vormingsaspect van jongeren wel een plaats zou kunnen krijgen. Ten tweede hebben de jongeren zich het project snel toegeëigend en hun eigen accenten gelegd (fictie / kortfilms). Ten derde is het intercultureel karakter niet behouden. Reden daartoe was het feit dat deze grote groep Rwandese jongeren – sterk vertegenwoordigd in de wijk – elders geen ontmoetingsplaats vond.

Vanuit deze evaluatie moesten we besluiten dat het moeilijk werd om het project Video People in de huidige vorm binnen het nieuwe meerjarenplan 2003-2008 nog langer een plaats te geven binnen de algemene werking van het opbouwwerk. Ook hadden we ervoor geopteerd om in de lijn van de nieuwe strategische doelstellingen van het meerjarenplan ons rond huisvesting te oriënteren. Er werd dan ook besloten niet langer met deze jongeren te werken en het videoproject elders te doen landen. We zagen hierin dan ook een taak weggelegd voor de vzw's KureghemNet en Kurasaw Productions, twee buurtgebonden tewerkstellingsprojecten rond nieuwe mediatechnologie, die recentelijk in de wijk waren ontstaan ⁽⁴⁾. Deze keuze lag voor de hand, gezien er in het kader van de subsidiëring van Video People door het Doelstelling II-programma van de Europese Commissie reeds samenwerking met deze twee vzw's voorzien was en deze nu een concrete invulling kon krijgen.

Sinds januari 2003 wordt er nu telkens afwisselend een videoproductie gemaakt met Kurasaw Productions en een computerproductie bij KureghemNet. Het wekelijks karakter op de woensdagnamiddag bleef behouden bij de videoproductie, met een intensieve werking tijdens de krokusvakantie. De begeleider van Kurasaw Productions stelde voor om opnieuw een kort fictiefilmpje te maken in twee groepen. We besloten de jongens en meisjes apart een filmpje te laten maken. Het doel was om hen aan te leren het verhaal beter uit te werken op voorhand, zodat de

boodschap van het filmpje duidelijk overkomt bij de toeschouwers. Tijdens deze voorbereiding bleek dat het voor de jongeren moeilijk is om hun ideeën goed uit te werken op papier. Ze zouden liefst direct gaan filmen, ook al zijn ze slecht voorbereid. Uiteindelijk bleef een groep van vier jongens en vier meisjes over en werd er overeengekomen dat elke groep zou werken rond het thema „vriendschap”. Twee kortfilmpjes werden hieromtrent gerealiseerd, volledig onder begeleiding van Kurasaw Productions.

De computerproductie bij Kureghem Net wordt voorlopig enkel tijdens de schoolvakanties georganiseerd en recentelijk ook op vrijdagavond. Tijdens de afgelopen paasvakantie werd er samengewerkt rond „muziek maken op de computer”. De jongeren kregen tijdens de voormiddagen de kans om elk een eigen muziekstuk te componeren en om er een videoclipje bij te maken. Ook ontwierpen ze een eigen CD-hoes op de computer. In de namiddagen leerden ze rapteksten schrijven rond bepaalde eigen gekozen thema's, die dan werden ingezongen en op cd-rom opgenomen.

Videoproductie: Kurasaw Productions

Foto: Archief VideoPeople

Wat we nu reeds merken is dat de jongeren superenthousiast zijn en zich thuis voelen binnen deze organisaties. Ze leren met de computer werken op een creatieve manier en ze leren alle stappen om een kortfilmpje te realiseren. Een ander belangrijk aspect bij dit project is dat de jongeren aangeleerd krijgen om inventief te zijn en hun ideeën te uiten.

Ook wordt er steeds aangespoord om rond een bepaald educatief thema te werken, zowel tijdens de video- als de computerproducties. Aan de andere kant is er ook plaats voor hun vrije keuze: videoclippen, rond muziek werken, enz.

Projectafronding en projectevaluatie.

De relatie tussen theorie en praktijk.

In de literatuur ⁽⁵⁾ rond projectbeëindiging is er sprake van vier verschillende vormen. Ten eerste kan het project eenvoudigweg stoppen (bijvoorbeeld heraanleg straat). Ten tweede kan het project worden verdergezet door anderen. Hierbij kan men al of niet een band behouden door een vorm van ondersteuning te voorzien (bijvoorbeeld onder de vorm van tussentijdse begeleidingsmomenten). Ten derde kunnen de resultaten van een bepaald project worden ingebed in bestaande structuren. Hiermee benaderen we reeds min of meer het ideaal-plaatje. Projecten binnen het opbouwwerk ambiëren in één of andere zin altijd veranderingen op structureel vlak. Typerend voor het opbouwwerk is immers ook de ontwikkeling van relatief nieuwe werkwijzen, voorzieningen of maatregelen die ook elders hun nut kunnen bewijzen. Daartoe dienen de resultaten en werkwijzen beleidsvatbaar gemaakt te worden. Hiertoe ligt eerder een taak weggelegd voor het Riso zelf die als moederorganisatie een beleid op langere termijn zou moeten ontwikkelen rond het innovatieve aspect van het opbouwwerk. Ten vierde – en dit is wel een speciale vorm van projectbeëindiging – kan er sprake zijn van verzelfstandiging van het project. Dit zowel onder de vorm van een eigen voorziening of dienst (bijvoorbeeld een dienstencentrum voor bejaarden gestart als opbouwwerkproject wordt een aparte dienst binnen het OCMW) of onder de vorm van een zelfstandige, professionele organisatie (bijvoorbeeld een woonwinkel, een buurtdienst). Dit laatste kan enkel wanneer er een passend subsidiëeringskader wordt gevonden. We merken dat de overheid meer en meer een tweesporenbeleid gaat volgen, waarbij enerzijds structurele en reguliere ondersteuning wordt voorzien voor voorzieningen met een permanente opdracht en anderzijds er ook bewust een impulsbeleid wordt gevoerd (cfr. stedelijk beleid) waarbij door middel van innoverende projecten het werkveld wordt opgeroepen een

laboratoriumfunctie te vervullen. In de filosofie van het innoverende karakter van het opbouwwerk is deze zienswijze perfect verdedigbaar. Maar het ene beleid „spoort” niet met het andere en daar knelt precies het schoentje. Innovatieve projecten krijgen vaak geen finaliteit binnen het reguliere beleid. Het gevaar bestaat dan dat inspirerende projectvoorbeelden een stille dood sterven wat voor het opbouwwerk (en ook andere sectoren) zeker niet motiverend is.

In het geval van Video People werd ervoor geopteerd om het project niet stop te zetten. De vraag bij de groep Rwandese jongeren was nog te sterk aanwezig om het project zomaar op te geven. Er werd gekozen voor het continueren van het project door twee andere organisaties, met name Kureghem Net en Kurasaw Productions. Er is wel duidelijk nog een link naar het opbouwwerk, zowel naar ondersteuning als naar inhoud. Er werd tevens voorzien dat deze zogenaamde nazorg door het opbouwwerk maximaal één jaar duurt. Vanaf 2004 laat het opbouwwerk dit project in principe dus helemaal los.

Bij de overdracht van het project Video People is er naar verdere ondersteuning door de opbouwwerker een verschillende afspraak gemaakt. Dit is te wijten aan het feit dat er bij Kurasaw Productions agogische begeleiding kon voorzien worden, terwijl dit bij KureghemNet niet het geval was. De computerproducties worden dus nog steeds mee begeleid door de opbouwwerkster. Daar binnen het opbouwwerk en het projectmatig werken de educatieve omkadering van de doelgroep minstens even belangrijk is als het product of het resultaat op zich, vonden we het absoluut noodzakelijk dat als tussentijdse oplossing de opbouwwerkster nog steeds de groep ondersteunt. Voor 2004 moet er samen met KureghemNet worden gezocht naar een oplossing, mogelijks onder de vorm van een vrijwilliger/ster met agogische capaciteiten.

Naar inhoud toe is er aan beide partners gevraagd of de maatschappelijke betrokkenheid van het initiële Video People-project gegarandeerd kon blijven en men de jongeren zou aansporen rond sociaal bewogen thematieken te werken. Moeilijkheid is dat de bestaande groep jongeren voornamelijk tussen 14 en 16 jaar zijn en sterk in hun subcul-

tuur leven. Het vraagt extra tijd en deskundigheid om hen te vormen rond een maatschappelijk thema. Spijtig genoeg is er bij beide partners opnieuw te weinig tijd om hierrond vormingsmomenten met de jongeren op te zetten. Ook ligt deze taak niet vervat in hun eigenlijke opdracht (gericht op dienstverlening rond multimedia – geen jeugdwerkopdracht). Vanaf 2004 heeft het opbouwwerk dan ook besloten zich eveneens inhoudelijk uit het project terug te trekken. Video People zal zich wellicht niet verder concentreren op het bevorderen van de communicatie in de wijk, evenmin op het betrekken van jongeren rond de aan de gang zijnde opbouwwerkthema's, maar dat is dan ook één van de consequenties van het loslaten van een project. Het opbouwwerk zou reeds heel tevreden zijn als zowel Kurasaw Productions als KureghemNet ook na 2004 wensen verder te werken met deze groep jongeren en het project Video People verder zou blijven bestaan.

Nog een laatste woordje over het toenemende belang dat wordt gehecht aan projectevaluaties. Vanuit het beleid wordt het opbouwwerk en ook het brede welzijns- en sociaal-cultureel werk meer en meer geappelleerd op effectmetingen. Een nieuwe vorm van controle en sturing dringt zich op. Duurzaamheid is daarbij het nieuwe modewoord. De sector moet zich voortaan uitdrukken in termen van prestatie-indicatoren en resultaatsverbintenissen (cfr. de richtlijnen rond de nieuwe meerjarenplannen). Velen zijn daar niet gelukkig mee en vrezen dat de overheid op die manier ook meer en meer inhoudelijk eisen zal kunnen opleggen. Ook de tijdsdruk in functie van politieke realisaties dreigt op die manier nog te worden opgedreven. Daartegenover moet men ook in alle eerlijkheid durven stellen dat er niks verkeerd is aan het evalueren en afronden van projecten. Een project continueren zonder enige finaliteit heeft geen zin. Zoals het verhaal van Video People heeft aangetoond, leent het kader van een meerjarenplan zich hier perfect tot evaluatie en afronding. Toch merken we in de sector nog altijd een zekere aarzeling. In de planningscultuur – die toch wel sterk aanwezig is in de sector – is het luik rond projectevaluatie en projectafronding het minst uitgewerkt. Misschien heeft dit ook te maken met de moeilijkheidsgraad. Een projectevaluatie is en blijft altijd subjectief. Het aanreiken van objectieve

criteria en een methodologisch kader, lijkt geen sinecure. Maar we moeten die uitdaging aangaan. Al was het maar om te vermijden dat net de overheid vrij spel krijgt om prioriteiten op te leggen in functie van politieke agenda's. De sterkte van het opbouwwerk – om van onderuit en via een vorm van communicatieve planning problemen naar boven te brengen – is te waardevol om onze autonomie zomaar op te geven !

Gwendoline Daems en Katleen Vanlerberghe.

Voetnoten:

- (1) Gebaseerd op: Luc Verbeke, Projectmatig werken: een zakelijke aanpak voor nieuwe uitdagingen, *Handboek Samenlevingsopbouw in Vlaanderen*, Brugge, Die Keure, 1999, pp. 229 - 239
Luc Verbeke, Ontwikkeling van projecten : Bouwstenen voor een organisatiebeleid, *Op.Cit.*, pp. 437 - 450.
- (2) Gebaseerd op: Catherine Van Ranst, Enthousiaste jongeren bevorderen de communicatie in Kuregem, *Opbouwwerk Brussel*, jg. 16 (2000), nr. 70, pp. 19 - 21.
- (3) Opmerkelijk voor de Veeartsenijbuurt en iets afwijkend van de rest van Kuregem is de zeer hoge Turkse (7,4 % - vooral in de statistische sector Herziening-Noord) en Rwandese (1,5 % - vooral in de statistische sector Herziening-Zuid) aanwezigheid (info uit *Wijkfiche Kuregem* opgesteld door onderzoeksgroep Cosmopolis - Vrije Universiteit Brussel in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie in het kader van het Sociaal Impulsfonds).
- (4) KureghemNet is net als Kurasaw Productions een buurtgericht tewerkstellingsproject, beiden opgestart in het kader van het Sociaal Impulsfonds. KureghemNet is een laagdrempeling informatica- en communicatiecentrum, gecreëerd voor en door de buurtbewoners (buurtdienst). De individuele buurtbewoner kan er terecht om bijvoorbeeld een CV te tikken, op het Internet informatie te zoeken, ... maar ook aan groepen wordt er gericht computercursussen aangeboden. Het onthaal en de begeleiding van de bezoekers gebeuren door werkzoekenden in opleiding. Kurasaw Productions geeft aan werkzoekenden een opleiding grafisch vormgeving en verzorgt ook videoproducties voor de non-profitsector. In tegenstelling tot Kureghem Net is Kurasaw Productions geen buurtdienst.
- (5) Luc Verbeke, Ontwikkeling van projecten : Bouwstenen voor een organisatiebeleid, *Op.Cit.*, pp. 445 - 448.

Brabant-Groen leeft !

Een gids voor de wijk. *

Uitgangspunt

Als je aan wijkontwikkeling doet worden vooral volwassenen geraadpleegd over hun buurt. Hoe staan ze tegenover hun wijk? Wat moet er veranderen? Er worden talrijke vergaderingen gepland om meningen van buurtbewoners te verzamelen over allerlei onderwerpen. Jongeren betrekken in dergelijke processen leek ons interessant maar moeilijk, vooral als men werkt met klassieke consultatiemethodes zoals vergaderingen, publieke enquêtes, werkgroepen,

Uit een aantal gesprekken met buurtjongeren kwamen een aantal zaken naar voor. Deze jongeren wilden werken met alternatieve expressiemiddelen, ze wilden ook meer dingen buiten de wijk ontdekken. Op de vraag wat ze van hun wijk vonden was het antwoord eerder negatief. Ze zagen de toekomst van hun wijk weinig rooskleurig in. Deze jongeren wilden wel een aantal zaken kwijt over de wijk waarin ze wonen.

In overleg met een aantal geïnteresseerde jongeren groeide de idee om te werken aan de creatie van een buurtgids voor de Brabantwijk. Het werd een project waarin een tiental buurtjongeren tussen 10 en 15 jaar van Turkse en Marokkaanse origine de identiteit van hun wijk (her)ontdekken door middel van wijkwandelingen, interview-, foto-, filosofie- en videoatelier, bezoek aan bidplaatsen, bezoek aan culturele plaatsen. Door middel van alternatieve expressiemiddelen geven jongeren hun visie op de wijk weer. Dit werk resulteerde in de creatie van een wijkgids voor bewoners en gebruikers van de wijk. In een volgende fase (oktober-december 2002) zouden een aantal van die jongeren opgeleid worden tot gids van hun wijk.

(*) Gecoördineerd door vzw RisoBrussel (Brabantwijk), vzw Limiet Limite en asbl RenovaS. In het kader van Buiten Gewone Buurt van de Koning Boudewijnstichting

Het inhoudelijke aspect

Dit pilootproject gaf jongeren, die zich niet in een buurtorganisatie wensten in te schrijven, een forum om hun visie over de wijk naar buiten te brengen. Door het gebruik van verschillende technieken kregen ook deze jongeren de kans om zich elk op hun eigen manier uit te drukken. Sommigen waren sterker verbaal, anderen waren sterker met foto, ... Hun eigen ideeën en visies over de wijk, over de mensen die erin wonen en over de politici van hun gemeente werden doorheen de verschillende ateliers geconfronteerd met de ideeën en visies van anderen.

De agenda

Telkens werd per thema een agenda bijgehouden van de verschillende ateliers die de jongeren volgden. Het project liep van oktober 2001 tot mei 2002 en ging als volgt:

a) Ontdekking van de wijk in de stad

24 oktober 2001 Pierre Renders, gepassioneerd door Schaarbeek, vertelt de jongeren over de geschiedenis van de wijk, over de straatnamen, ...

Hij vestigt hun aandacht op een inrijpoort in de Paleizenstraat, de oude stallen van een hotel, ...

29 oktober 2001 Jeroen De Smet, Kabinetschef voor Stedenbouw, gidst hen door de Noordwijk.

Hij vertelt de jongeren over industriële archeologie, de verdrijving van duizenden mensen voor de bouw van een snelweg die er nooit gekomen is en de recente inplanting van de Belgacomtoren.

21 november 2001 Jan Bruggemans, professor aan de Sint-Lucas Architectuur Hogeschool, toont hen de wijk van klein naar groot vanuit het ISFSC (Institut Supérieur en Formation Sociale et de Communication).

26 januari 2002 Bezoek aan het Noordstation, gelegen in de wijk. Bezoek met Pierre Renders van de tentoonstelling Spoor 44-voor het 75-jarige bestaan van de NMBS, georganiseerd door Artesia, in de Passage 44.

Ze krijgen uitleg over architectuur en geschiedenis van de Noord- en de Brabantwijk. De jongeren krijgen rondleidingen in de wijk over verschillende thema's. Ze leren de wijk vanuit een ander perspectief bekijken zodat ze hun wijk beter kunnen situeren in een groter stadsgeheel. Dit laatste was voor hen heel belangrijk, omdat uit gesprekken bleek dat de wijk voor hen vaak niet verder reikt dan hun straat. Dit atelier werd bewust eerst geplaatst om meer algemene kennis over de wijk op te doen.

b) Culturele organisaties

31 oktober, 22 december en 23 december 2002

Marie-Christine Baeyens opent de deuren van de Hallen van Schaarbeek, gelegen in de Koninklijke Sint-Mariastraat. Het bezoek leidt ons langs de gevel van de Hallen die nog sporen van het verleden draagt, de theaterzalen, de loges en de regiekamer. De jongeren ontmoeten er een aantal acteurs.

Rosa Gasquet nodigt hen uit in het Théâtre Océan Nord in de Vandeweyerstraat. Ze nemen een kijkje achter de schermen: de coulissen, de repetitieruimte en de regiekamer. We kunnen er een voorstelling van Le Masque bijwonen... De volgende dag mogen ze bij Partick Chaboud, directeur van het Magic Land Théâtre in de Hoogvorststraat, op bezoek om de voorstelling Le Magic Land règle ses comptes bij te wonen.

Er zijn vele „culturele tempels” in de wijk (Botanique, De Hallen van Schaarbeek,...) die door de jongeren niet gekend zijn. Deze plaatsen zijn ook weinig toegankelijk voor hen. De Hallen van Schaarbeek wierf iemand aan om de relatie van de Hallen met de buurt te verstevigen. Deze persoon zal in het kader van dit en nog andere projecten verder met de buurt samenwerken.

c) Bidplaatsen

14 november 2001, 23 januari 2002

Priester Gabi Hénaut ontvangt ons in de Sint-Jan-en-Nicolaaskerk in de Brabantstraat. We krijgen de kans om deze Katholieke / Grieks-Orthodoxe kerk te bewonderen met haar immense eiken deur, de stenen pilaren, het altaar, de schilderijen, het orgel, de klokken en de koepel...

Een vertegenwoordiger van de joodse gemeenschap nodigt de jongeren samen met de studenten Sint-Lukas Kunsthumaniora uit om de synagoge

in de Rogierstraat te bezoeken en geeft ons een woordje uitleg over de joodse godsdienst. Daarna stellen studenten van Sint-Lukas Kunsthumaniora, die ook rond de identiteit van de wijk werken, hun projecten voor.

De jongeren werden geconfronteerd met andere religies in de wijk: jodendom, katholicisme en grieks-orthodoxe religie. Voor de de jongeren, die allen moslim zijn, was het de eerste keer dat ze in andere bidplaatsen kwamen dan de moskee. Ze zijn de discussie aangegaan met een aantal vertegenwoordigers van andere religies. Het bestaan van deze bidplaatsen hangt ook nauw samen met de verschillende migratiestromen in de wijk.

d) Gemeente

3 januari 2002 Speurtocht in het Gemeentehuis van Schaarbeek met Pierre Renders en Fuji Hobsig, coördinatrice van RenovaS voor Réseau Habitat, waarbij de jongeren bewust gemaakt worden van het patrimonium aanwezig in hun gemeente.

e) Audio-visueel atelier

28 november 2001 Bezoek met gids aan de RTBF. De jongeren ontdekken de studio's waar het journaal en het spel Génies en Herbes wordt opgenomen. Ze wonen ook de opnames bij van Blabla en van een rechtstreekse radio-opname. Er wordt hen ook uitgelegd dat televisiestations over de hele wereld beelden aan elkaar en van elkaar kopen en verkopen en dat men 10 uur werkt om één enkel televisiejournaal in elkaar te steken!

Fotoarchief: Limiet-Limite & RenovaS

5, 12, 19, 27, 28 december 2001, 9, 16 januari en 6 februari 2002 Interviewatelier met vzw Brussel Behoort Ons Toe: jongeren krijgen een kleine opleiding in interviewtechnieken en leren een minidisc gebruiken. Dit atelier werd gebruikt om de jongeren in contact te laten treden met vreemde, andre mensen dan familie en vrienden. Ze hebben bewoners, handelaars, gebruikers van de wijk geïnterviewd alsook de burgemeester en een aantal schepenen. Dit atelier verliep in het begin moeizaam omdat het voor de jongeren moeilijk was om vragen te formuleren en met mensen te communiceren die ze niet kennen. Geleidelijk aan werd het voor hen makkelijker en verliep het atelier zeer goed. Het atelier werd afgerond met een radioreportage, uitgezonden door Radio Campus, waarin fragmenten van interviews verwerkt werden in de reportage.

Fotoarchief: Limiet-Limite & RenovaS

30 oktober, 2 november 2001, 11, 12, 13, 20, 27 februari, 6, 13, 14, 20, 27 maart, 9, 10 april 2002 Abdellilah Badr, animator bij RenovaS, geeft een initiatie in het filmen...panorama, kikkerperspectief, vogelperspectief,...en een aantal eerste probeersels in de straten van de wijk. Ze leren de camera hanteren, stabielere shots te nemen,... Daarna helpen Robert Xhibitte, docent aan het ISFSC, Renelde Dupont en Jean-Luc Vandenbranden van het CPC, een productiehuis in de Poststraat, hen bij de selectie van de thema's voor hun reportage, het schrijven van de scenario's, het filmen en het monteren.

f) Fotografie atelier

3 november 2001 Frank De Four, bewoner uit de Groenstraat en professioneel fotograaf, geeft de jongeren tips inzake de wereld van de fotografie: hoe het fotoapparaat vasthouden, waarom een thema kiezen, vanop welke afstand foto's nemen,... . Daarna bezoeken ze de tentoonstelling *The promise of photography* in het Cultureel Centrum Le Botanique om beter te begrijpen hoe professionelen te werk gaan.

2 februari, 16 februari, 2 maart, 27 april 2002 Foto ateliers in samenwerking met Christian Carez, artistiek fotograaf en hoogleraar aan het ESAPV La Cambre. Iedereen kiest het thema waarrond hij wil werken. Tijdens wekelijkse vergaderingen evalueren de jongeren samen met C. Carez hun foto's...

Voor een aantal jongeren was het moeilijker hun ideeën over de wijk in woord om te zetten. Fotografie was voor een aantal onder hen een interessant medium om hun verhaal over de wijk te vertellen.

g) Atelier mondigheid

12 april, 26 april, 3 mei 2002 Filosoof Eric Clemens, leraar in de Ste-Maria School op de Haachtsesteenweg, debatteert met de jongeren over het leven in de wijk.

Dit atelier was eerder besteed aan de oudere jongeren uit de groep. Slechts een klein aantal jongeren volgden dit atelier. Er werden zelf gekozen thema's met hen besproken. Een aantal thema's lagen nogal gevoelig (bv. prostitutie, nieuwkomers in de wijk) ook omdat ze geconfronteerd werden met hun eigen vooroordelen.

h) Tentoonstelling „Work in Progress” in het gemeentehuis van Schaarbeek

13 mei 2002: Een selectie foto's, interviewfragmenten, teksten uit de filosofieateliers en videoreportages werden voorgesteld aan de ouders, politici, pers en buurtbewoners in het gemeentehuis van Schaarbeek.

Deze tentoonstelling gaf aan de jongeren de kans om hun beeld van de wijk en hun visie op de

toekomst van de wijk aan politici over te brengen. Op die manier konden ze ook ervaren dat politici toegankelijk zijn en het gemeentehuis geen ivoren toren is. De bedoeling van deze tentoonstelling was ook de ouders meer bij het project te betrekken maar ondanks het feit dat er veel buurtbewoners aanwezig waren, bleef het aantal aanwezige ouders van de jongeren betrekkelijk laag.

5 september 2002 het wijkgidsproject werd door de jongeren aan koningin Paola in het gemeentehuis voorgesteld ter gelegenheid van het koninklijk bezoek aan Schaarbeek.

i) Vorming tot wijkgids

November 2002: initiatie over hoe een gids zich moet gedragen, waar moet hij op letten,...door Ruth De Vuyst, leerkracht in een Schaarbeekse middelbare school, afdeling toerisme.

November 2002: improvisatieatelier met Marie-Christine Baeyens van de Hallen Van Schaarbeek om te werken aan sociale vaardigheden.

Ondanks het aanvankelijke enthousiasme van een aantal oudere jongeren om aan dit onderdeel van het project deel te nemen werd de motivatie al snel zeer klein. Vanuit ons werk wordt ons vaak gevraagd om rondleidingen te geven aan geïnteresseerden. De bedoeling was dat jongeren zelf rondleidingen in hun wijk zouden geven, gebaseerd op het materiaal dat ze verzameld hadden tijdens hun speurtocht. Al snel bleek dat het project voor hen te lang had geduurd. De jongsten waren nog te klein voor dit onderdeel van het project. De ouderen wilden andere activiteiten. Na een aantal gesprekken en interne evaluatie werd besloten dit onderdeel van het project tijdelijk stop te zetten. Er zijn wel een aantal jongeren die meewerkten aan het project „Camping Sauvage” van de Hallen van Schaarbeek waar ze, na een kleine opleiding tot gids, bezoekers rondleidden van het ene evenement naar de andere.

j) Uitgave wijkgids op papier

Januari 2003: de wijkgids werd door de jongeren aan de pers voorgesteld en verspreid bij buurtbewoners, (hoge)scholen, bedrijven uit de buurt,...

Inhoudelijke evaluatie

Dit project was een pilootproject wat betekent dat sommige zaken verliepen zoals gepland, andere waren dan weer onvoorzien en dit was soms positief, soms negatief. Een van de meest positieve aspecten bestond uit het feit dat deze jongeren de kans hadden om zich over hun wijk uit te drukken, hun visie over de toekomst te verwoorden en/of te verbeelden.

Ook de medewerking van de Hogescholen uit de buurt was groot. De jongeren kwamen in contact met studenten en leerkrachten. Deze hogescholen waren voor hen dan ook niet langer onbekende, gesloten bastions in de wijk. Op die manier leerden de jongeren hun visie op studenten nuanceren en vice versa.

Fotoarchief: Limiet-Limite & RenovaS

De jongeren werden zich, soms pijnlijk, bewust van hun eigen vooroordelen tenoverstaan van nieuwkomers in de wijk.

Ze kwamen in contact met nieuwe visies over hun wijk, met nieuwe informatie over de geschiedenis van hun buurt.

Ze kwamen ook op plaatsen in de wijk waar ze anders nooit kwamen zoals de Hallen van Schaarbeek, Magic Land Theatre, de franstalige Sociale Hogeschool, de synagoge.

Toch was het voor ons soms moeilijk om een goed evenwicht te vinden tussen de interesse van de jongeren en het geven van nieuwe informatie, het stimuleren van de jongeren. Sommige ateliers

waren te hoog gegrepen en gingen boven de hoofden heen. Een voorbeeld hiervan is het atelier vorming tot wijkgids.

Het project was ook zeer tijdsintensief, zowel voor de coördinerende organisaties als voor de jongeren. Een aantal thema's zoals prostitutie werd op hun vraag in het filosofieatelier aangesneden maar bleek zeer moeilijk bespreekbaar. Het gesprek met de jongeren sprong dan ook zeer snel af.

Beoordeling van de werkwijze

Het project stond open voor jongens en meisjes uit de wijk die bij geen organisatie uit de buurt aangesloten waren. Na een aantal verkennende gesprekken met hen bleek dat ze wilden leren werken met alternatieve expressiemiddelen zoals foto, video, internet. Er bleek ook uit die gesprekken dat ze nogal misnoegd waren over een aantal dingen in hun wijk. We hebben dan, in samenspraak met hen, geopteerd voor het wijkgidsproject. Er werd gekozen voor een thematische aanpak waarbij de rode draad steeds de identiteit van de wijk was m.a.w. wat betekent de wijk voor hen en wat kan de wijk voor anderen betekenen. De ateliers verliepen bewust niet in chronologische volgorde omdat uit tussentijdse evaluaties al snel bleek dat het voor de jongeren moeilijk was om lange tijd met één onderwerp bezig te zijn. De ateliers hadden plaats op woensdagmiddag en op zaterdag en werden telkens geleid door professionelen.

Een van de sterke punten van het project is dat voor de diverse projecten gewerkt werd met professionelen. Ook het niet chronologisch verloop van de ateliers was een pluspunt. De jongeren konden door de verschillende technieken die ze aangeleerd kregen elk op hun eigen manier uitdrukking geven aan wat ze wilden vertellen. Ook het contact van de jongeren met veel verschillende mensen in en buiten de wijk was positief. Een van de zwakkere aspecten in dit project was de samenstelling van de groep. We hadden gehoopt dat de groep uit jongens en meisjes zou samengesteld zijn. Tijdens de eerste ateliers kwamen er nog meisjes maar ze bleven al

snel weg. De oorzaken hiervoor waren vooral terug te vinden in zaken zoals de puberteitsjaren waardoor jongens en meisjes het al moeilijker vinden om samen te werken en het feit dat een aantal ouders er tegen waren dat de groep gemengd was. Dit ligt soms nogal gevoelig in de moslimcultuur. Pogingen om de meisjes te blijven betrekken bij het project slaagden niet. Een tweede negatief punt was dat sommige ateliers soms te schools overkwamen bij de jongeren.

De vooropgestelde tussendoelen werden bereikt in die mate dat:

- De jongeren de verschillende ateliers hebben gevolgd en afgemaakt (met uitzondering van het laatste atelier „vorming tot wijkgids”) en ze hun uitdrucksvermogen verbeterden door middel van de verschillende middelen die hen werden aangereikt;
- Ze geconfronteerd werden met andere zienswijzen over religies, mensen van andere origine. Door deze ateliers te volgen hebben ze geleerd genuanceerder na te denken over deze verschillende thema's wat daarom niet betekent dat hun vooroordelen verdwenen zijn;
- Ze de kans kregen om hun vragen en ideeën over de wijk aan politici (burgemeester en schepenen) over te brengen. De politici bleven voor hen niet langer onbereikbare figuren.

De vooropgestelde doelen werden niet helemaal bereikt doordat de vorming van jongeren tot wijkgids afsprong en het betrekken van meisjes in het project zeer moeilijk tot onmogelijk bleek.

Zoals eerder al vermeld heeft dit project onbewust positieve en negatieve neveneffecten teweeg gebracht.

Het project werd uitgekozen om voorgesteld te worden aan de koningin d.m.v. een tentoonstelling tijdens het koninklijk bezoek aan Schaarbeek. De jongeren konden zelf het project voorstellen. De jongeren kwamen tijdens het wijkgidsproject in contact met tal van organisaties waaronder de Hallen van Schaarbeek. Een aantal van hen volgden naar aanleiding van die contacten de vorming „Camping Sauvage” van de Hallen en namen deel aan de filosofieateliers die door de Hallen werden georganiseerd. Er ontstonden dus een aantal nieuwe samenwerkingsverbanden naar aanleiding van het wijkgidsproject.

Een aantal ongunstige effecten op een rijtje: Tijdens het atelier „voming tot wijkgids” bleek al snel dat de motivatie om verder te doen er niet meer was bij de jongeren. Ondanks de vele gesprekken met hen voor en tijdens het project over het feit dat wij geen animatieteam zijn (m.a.w. dat wij geen losse activiteiten organiseren zoals naar Walibi gaan , zwemmen enz... want daarvoor kunnen ze elders terecht), ontstond door gebrek aan motivatie toch de verwachting dat we met hen andere activiteiten zouden doen. De jongeren begonnen zich ook soms een beetje te beschouwen als een exclusief groepje.

Toch kan men stellen dat deze jongeren alternatieve instrumenten kregen aangereikt om zich genuanceerder te leren uitdrukken over hoe ze hun wijk ervaren. Op deze manier kan ook hun stem, zowel door politici als bewoners als studenten gehoord worden in het debat over de Brabantwijk. Het project ging verder dan enkel het laten horen van hun stem. Ze werden ook geconfronteerd met andere visies en ideeën (bv: over religie, over de aankomst van nieuwe migranten). Hoe ze die nieuwe info verder gaan gebruiken hangt voor een groot stuk ook van hen af.

Aandachtspunten

De „wijkgidsjongeren” werkten meer dan een jaar aan het project. De wijkgids op papier werd gecreëerd maar de volgende, stap namelijk de gidsopleiding was er een te veel.

Als ze erom vragen helpen we hen om alternatieven te vinden. Zo is er een van de jongeren geïnteresseerd in fotografie, een andere wil meewerken aan natuurprojecten en nog anderen willen zich groeperen om activiteiten te doen in de polyvalente zaal 58 in de wijk. We engageren ons om met hen de mogelijkheden te bekijken en te begeleiden waar noodzakelijk is.

Dit project maakte deel uit van een groter geheel. Studenten van Sint-Lukas Kunsthumaniora werken aan een project over visualisatie van de identiteit van de Brabantwijk op basis van getuigenissen van bewoners uit de wijk. Een aantal basisscholen in de buurt werkten met hun leerlingen aan soortgelijke projecten.

Espace P, een organisatie die met prostitueés werkt, initieerde een aantal projecten om de verstandhouding tussen buurtbewoners, meer specifiek jongeren en prostitueés te verbeteren.

Het wijkgidsproject ligt momenteel stil. Er zal onderzocht worden of we de opleiding tot wijkgids eventueel nog met andere jongeren kunnen voortzetten, een gelijkaardig project alleen met meisjes opstarten en / of er een mogelijkheid is om het project uit te breiden met een internetatelier. Een andere mogelijke piste is dat het project wordt overgenomen door een leerkracht toerisme van een middelbare school in Schaarbeek.

Fotoarchief: Limiet-Limite & RenovaS

Fotoarchief: Limiet-Limite & RenovaS

Zij zou de wijkgids en de opleiding tot gids kunnen overnemen in haar lessenspakket maar ook dit is nog niet zeker.

Project- en werkorganisatie / Financies

De inhoudelijke vormgeving van het project ging uit van RisoBrussel (Brabantwijk), asbl RenovaS, vzwLimiet Limite en de jongeren. De coördinatie van het project gebeurde door de drie bovengenoemde organisaties. Dit had zijn voor- en nadelen. Over het algemeen verliep de projectorganisatie vlot. Door het feit dat het een zeer tijdsintensief

project was bleek het aantal werkrachten geen overbodige luxe maar dan nog nam het project meer tijd in beslag dan eerst gedacht.

Voor de praktische uitwerking van het project ontstond soms verwarring over wie wat moest doen. Er werd een evaluatie voorzien na elk onderdeel van het project tenzij men voelde dat een atelier moest bijgestuurd worden. Aangezien de vorming tot wijkgids niet van de grond kwam stelt de vraag zich hoe het project verder moet en wie het project verder in handen neemt, rekening houdend met het feit dat RenovaS in september 2004 uit de wijk vertrekt. Er zullen, in functie van het verdere verloop, nieuwe partners moeten gevonden worden.

Het project werd onder andere gefinancierd in het kader van de Koning Boudewijnstichting „Buiten Gewone Buurt”. De beschikbare middelen waren nipt voldoende omdat we voor vele ateliers beroep konden doen op vrijwilligers in en rond de wijk. Zonder die vrijwilligers waren we financieel waarschijnlijk niet rondgekomen. Het werken met vrijwilligers was positief in die zin dat men beroep gedaan heeft op de expertise van hogescholen, culturele buurtorganisaties bewoners, bedrijven uit de buurt en leerkrachten van een aantal omliggende scholen waardoor de contacten met de wijk duurzamer bleken. Door te werken met een aantal experts uit buurtbedrijven voelden die bedrijven zich meer aangesproken door het project en investeerden dan ook financieel.

Geraldine Bruyneel

De wijkgids Brabant-groen leeft, 90pp. is verkrijgbaar aan 6€, inclusief CD-rom. Bestellen bij Limiet-Limite, Dupontstraat 27, 1030 Brussel, Tel.: (02) 219 22 27, e-mail: limitelimite@excite.com

Marokko, here we come !

Een reisjournaal

Vrijdagavond 11 april 2003...

22u... eindelijk... na een laatste interview voor TeleBruxelles en na driemaal de twee camionettes te laden en te lossen, zijn we eindelijk vertrokken voor onze 2.500 kilometer tellende trip richting Algeciras, Spanje, om daar de overzet te nemen richting Tangiers, Marokko. Als sardines in een té klein doosje, dat is zowat het gevoel dat ik en ook de 15 andere deelnemers krijgen na zowat 2.500 km non-stop in de wagens te zitten. Maar de ambiance is er alvast... aan een tankstation ergens in Spanje beginnen Bakr, Moussa en Omar te dansen alsof ze op een Marrokaanse bruiloft zijn beland... rare jongens die Marrokaanse Belgen...

Zondagnacht 13 april omstreeks 3u...

We komen aan in Algeciras... al ooit eens op een haventerrein geweest? Zo ja, dan weet je wel hoe louche dat eruit ziet, zeker om 3u 's ochtends... er wordt ons gemeld dat we 3 uur moeten wachten voor de eerstvolgende ferry aanmeert... Maar dan om 6u 's ochtends is het zover... we „checken in” en sluiten in een rijtje van zowat 30 auto's aan... wat een heerlijk gevoel, de eerste stap naar de overkant is genomen... 6u30 stipt kunnen we in konvooi de ferry oprijden... uiteraard gaat zoiets gepaard met veel geschreeuw en veel te veel mensen die allen trachten zo snel mogelijk hun auto op de juiste plaats te krijgen. Gevolg daarvan is dat er heel wat auto's schots en scheef op het laaddek staan... met enig geluk passen we onze twee camionettes nog in de grote puzzel en kan eindelijk aan de grote oversteek begonnen worden... Goed drie uur later bereiken we de haven van Tangiers... na drie loketten gepasseerd te zijn om de nodige formaliteiten te regelen (paspoorten, camionettes en autoverzekeringen), rijden we Tangiers binnen... meteen rijden we richting het huis van de ouders van Oussama (één van de vrijwillige animatoren)... het eerste wat we doen is meteen onze handdoeken, douchegel en shampoo bijeenzoeken om ons zo snel mogelijk richting „hammam” (een soort Marrokaanse thermen) te

begeven... want 2.500 km route, zonder één wasbeurt of zonder van kleren te (kunnen) verwisselen, heeft ook zijn invloed op het reukorgaan... daarna kwam zowat de grote „crash” voor iedereen... rond ongeveer 21u lagen we, na 3 dagen zonder degelijke nachtrust, in onze slaapzak en op ons matje met 16 rustig te slapen in Oussama's living... en dat deed deugd!

Maandagochtend 14 april

...in groep werd besloten om vandaag eerst familiebezoeken te brengen, om ons 's avonds te kunnen begeven richting „Centre de sauvegarde”... ik begeef me samen met Yaccin (chauffeur) richting centrum Tangiers en daarna bezoeken we enkele tantes en nonkels van hem... ik word overweldigd door de gastvrijheid van deze mensen... qua onthaal, gastvrijheid en vrijgevigheid kan menig Belg hier nog iets komen leren... 's avonds bij de terugkomst in het huis van Oussama, hoor ik bij enkele jongeren al wat angst met betrekking tot het „centre sauvegarde”. Het „centre sauvegarde” is wat wij een gesloten instelling voor delinquente jongeren (van 8 tot 16 jaar) noemen... de angst van onze jongeren schuilde vooral in het feit dat sommige van die delinquente jongeren reeds enkele ernstige misdaden (moord, diefstal, ...) op hun geweten hadden. En wanneer wij dan nog eens het voorstel deden om daar 2 nachten op rij te overnachten, dan begonnen het merendeel van onze gasten al wat zweetangsten uit te staan. Daar aangekomen werden we opnieuw op een zeer enthousiaste manier onthaald, zowel door de opvoeders als de jongeren zelf. Meteen was het ijs gebroken en verdwenen de angsten als sneeuw voor de zon. Trouwens van zon was toen nog altijd niet echt veel sprake in Marokko... het regende pijpenstelen... maar deze opmerking geheel ter zijde... Die avond deden we samen nog enkele kennismakingsactiviteiten (sketches, spelletjes...) en rond 22u trokken we richting slaapzaal... eerste pedagogische doelen bereikt: de grenzen van de jongeren

verlegd en hen geconfronteerd met het feit dat ze het hier in België nog zo slecht niet hebben.

Dinsdagmorgen 15 april

7u30 tijd om op te staan en we beginnen de dag, en dit zou ook het geval zijn de rest van dit project, met wat ochtendfitness. De rest van de voormiddagactiviteiten werden door onze jongeren zelf voorbereid: Rhosdi en Hoshni geven een initiatie in taekwondo en Bakr en Anoir zorgen voor een technische voetbaltraining. Met veel dankbaarheid nemen de jongeren van de instelling deel aan de activiteiten en de eerste vriendschappen tussen onze jongeren en de jongeren van de instelling beginnen te ontstaan. En dan in de namiddag hét evenement van de dag: een voetbalwedstrijd België-Marokko of was het „den Anderlecht” tegen „den Tangiers” ?? En een mooie en eerlijke uitslag 4-4... Nadien nog vlug iets gaan eten, de officiële overhandiging van het verzameld schoolmateriaal, nog wat geklets tussen de beide groepen en dan om 22u (verplicht!) gaan slapen.

Woensdag 16 april 2003

Vandaag wordt onze trektocht voortgezet... weerom de twee camionettes geladen ('t ging nu al

wat vlotter) en nu leidt de tocht ons richting Meknes... Rond 15u reden we door de monumentale ingangspoort van de stadsmuur deze indrukwekkende stad binnen... Telefonisch hadden we afgesproken met een animator van een plaatselijk centrum voor straatkinderen en wonder boven wonder, hij stond op de afgesproken plaats. Hij begeleidde ons richting jeugdherberg en we maakten de afspraak om hem 's anderdaags 's morgens te ontmoeten om een bezoek te brengen aan Bayti, het centrum voor straatkinderen waar hij werkzaam was (is). In de jeugdherberg aangekomen, werden we onderverdeeld in 2 slaapruimtes en na enkele spullen uitgeladen te hebben, trokken we meteen richting hammam, om ons andermaal aan een grondige wasbeurt te onderwerpen. Nadien trokken we nog even richting stadscentrum om de soeks en de kasbah te bezoeken en een theetje te drinken, om ons daarna, rond 22u30 richting jeugdherberg te begeven.

Donderdag 17 april 2003

Worden we gewekt om 7u30 om ons à fond te geven voor onze ochtend-fitness-sessie... enne, met een doel, namelijk om 8u30 staat de tweede match Marokko-België op het programma... Deze keer spelen we tegen de straatjongeren van Bayti... In

Foto: Adil Elyamari

het stadion (het stadion was er, maar waar was het groene gras ?!?) aangekomen, bleek de plaatselijke televisie uitgenodigd te zijn... wow... deze match wordt uitgezonden op tv... dit geeft onze gasten nogmaals een adrenaline-boost... resultaat 1-4 voor Peterbos United (met owngoal van de coördinator van Peterbos – om de motivatie van zijn ploeg te verhogen uiteraard!)... nadien was het even tijd om wat uit te rusten in de zon (want inderdaad, die was in volle ornaat opgedoken bij onze aankomst in Meknes) en een kleinigheid te eten... In de namiddag, brachten we een bezoek aan het centrum voor weeskinderen zelf, Bayti... één van onze jongeren, Moussa, had zelf een sketch in elkaar gestoken om onszelf voor te stellen en de kinderen en jongeren daar hadden zelfs een volledig theaterstuk uitgewerkt, speciaal voor ons... het onthaal was dus wederom fantastisch en onze jongeren deden enkele diepgaande ervaringen op, waardoor sommigen zelfs geëmotioneerd werden... kort uitgelegd werkt Bayti als volgt: het centrum biedt straatkinderen taal- en rekenonderwijs en sportieve animaties aan. De kinderen worden er niet gehuisvest, maar keren 's avonds simpelweg terug naar „de straat”... vooral confronterend was het feit dat deze jongeren vrijwillig naar school gingen en dat nog graag deden ook... uit gesprekken met hun Marokkaanse leeftijdsgenoten, leerden onze jongeren ook wel inzien, dat ze eigenlijk nog niet zo te klagen hadden over hun huidige leefsituatie... Donderdag was echt één van de meest tekenende dagen, die waarschijnlijk nog heel lang een plaats in het hart van onze jongeren zal hebben. Die avond trokken we ook nog even de stad in en brachten we een bezoek aan een ondergrondse gevangenis, waar rond 1500 zo'n 6.000 mensen werden opgesloten... heavy stuff, inderdaad.

Vrijdag 18 april...

Vandaag staan weer wat „kilometers vreten” voor de boeg... doel is in de valavond de watervallen van Ouzoud, Inch Allah. In de reisgids staat over Ouzoud: „Een idyllisch plekje om het stof van je af te spoelen en te genieten van de volmaakte rust en het geraas van de waterval.” Beter kunnen we niet gebruiken zeker! Maar op de route richting daar, brak de onweerhel los... stortregen en hagel... dat konden we dus duidelijk niet gebruiken! En dan moest er natuurlijk snel een

beslissing genomen worden: rijden we door tot in Ouzoud, met het risico dat het blijft regenen en we dus met een groot probleem zitten wat betreft ons verblijf in tenten, of, trekken we door naar Marakesh (zo'n 300 km de andere richting uit) om daar enkele dagen te blijven en op de terugweg langs Ouzoud te komen... na veel vijven en zessen werd dan toch eenparig in team beslist om door te trekken naar Marakesh... we bereikten deze stad uiteindelijk rond 21u 's avonds en er zat dan spijt genoeg niet veel meer op dan te zoeken naar een jeugdherberg om daar de nacht te spenderen... vrijdag 18 april gaat dus vanaf nu de geschiedenis in als de dag die letterlijk in het water viel... maar geen nood.

Zaterdag 19 april,

liet ons alle miserie vergeten... we stonden op rond 7 u en meteen was de zon al volop van de partij ... Marakesh wordt vaak de poort naar het zuiden genoemd: de woestijn met bijhorende kamelen zijn nooit ver weg. Waar Marakesh ook gekend voor is, zijn haar soukhs. In de soukhs van Marakesh is alles te koop. In kleine winkeltjes, langs een wirwar van smalle straatjes en steegjes, waar de duizenden kopers zich doorheen persen, afgeschermd door een dak van kleden, rietmatten en schermen, waar het zonlicht nauwelijks doordringt, zitten de kooplieden met hun handelswaar. Straatjes met exotische kruiden, met stoffen, met kleding, met blik- en koperwerk, met leer, met groenten, met huishoudelijke artikelen, met elektrische apparatuur, met alles wat je kunt bedenken. Al eeuwen brengen handelskaravanen hier hun handelswaar en de stad bruist van de bedrijvigheid.

Voor vele van onze jongeren was deze stad opnieuw een heuse ontdekking. De meesten kenden enkel Tangiers, omdat ze daar familie hebben en omdat ze daar ook vaak de zomer met hun ouders en vrienden doorbrengen. Maar Marakesh kende niemand... opnieuw werd hun horizon ook op deze manier verruimd. Maar tevens betekende deze stad voor ons eens een rustpunt; na gisteren een volledige dag in de camionettes gezeten te hebben, besloten we onszelf vandaag eens goed te verwennen: in de voormiddag bezochten we daarom op ons gemak de soukhs en in de namiddag begaven we ons

richting zwembad, om daar eens heerlijk te genieten van de rust en de zon... 's avonds trokken we wederom de stad in en bezochten we het Djemna el Fna, ofwel het plein van de hoofden. Naar verluidt verwijst deze naam naar de hoofden van terechtgestelde misdadigers die hier vroeger ten toon werden gesteld. Pas 's avonds komt dit plein echt tot leven. In een hoek van het plein verschijnen lange rijen eetstalletjes, kleine restaurantjes, waar in de openlucht maaltijden worden bereid en opgegeten.

In een andere hoek verschijnen de toverdokters. Op een groot kleed stallen zij hun waren uit. Duizenden potjes, met daarin ondefinieerbare mengsels van kruiden, gedroogde en fijngestampte mineralen, houtsoorten en plantaardige en dierlijke resten. In weer een andere hoek verzamelen zich groepjes kijkers rondom artiesten, acrobaten, jongleurs, slangenmensen, cascadeurs, goochelaars, vuurvreter, slangenbezweerders, degenslikkers en verhalenvertellers. Deze laatste verkopen bijna letterlijk lucht, maar ze weten grote groepen toehoorders ademloos te boeien, met hun verhalen. En natuurlijk zijn er ook de minder prozaïsche verkopers van sigaretten, snoep, fruit, nootjes, suikerwerk en limonade. Kortom het plein krioelt dan van de mensen. Alweer een prachtige dag.

Zondag 20 april.

Vandaag verlaten we Marakesh en zet onze tocht zich voort richting Essaouira. Dit is een prachtig kuststadje dat omringd is door reusachtige stadswallen. Op deze wallen staat een indrukwekkende reeks kanonnen. Aan de voet van deze wallen ligt een prachtige vissershaven. Aangezien we daar pas in de namiddag aankwamen, hebben we gewoon deze stad wat verkend. 's Avonds zijn we dan samen richting vismarkt getrokken, daar wat verse vis gekocht en werden we ontvangen bij een Berberse familie, die ons op authentieke wijze een „tagine poisson frais” voorschotelde. Heerlijk!

Maandag 21 april,

7 u 's ochtends et l' équipe Peterbos est prêt. Inderdaad, op het programma staat vooreerst ochtendfitness op het strand, aangevuld met een uitgebreide strandjogging, laden van de camionettes, ontbijten en vervolgens voor de tweede maal

vertrekken richting Ouzoud. En deze keer kwam onze „Inch Allah” uit. Na zowat 300 km route, door vooral kleine modderwegjes, komen we rond 15u aan in Ouzoud. We hadden daar afgesproken met een zeker Mohammed, een plaatselijke gids. Eerste opdracht die ons daar te wachten stond, was het opzetten van onze tenten in de olijvenboomgaard van Mohammed... bleek die echt wel midden in de jungle te liggen... maar des te beter natuurlijk, weer een ervaring rijker... Na heel wat gezwoeg de tenten rechtgekegen te hebben, was het tijd om het kampvuur aan te steken... Mohammed had een drietal djembés meegebracht en het feest kon beginnen... en een feest werd het... veel gezang en gedans rond het kampvuur... hoe schoon toch die Marokkaanse purperen heide...

Dinsdag 21 april.

Iedereen wordt wakker bij het krieken van de dag en meteen wordt beslist om nog eens voluit met de groep te gaan joggen in de „jungle”... een uurtje later, iedereen pompaf, maar klaar voor een nieuwe dag... dus zetten we onze joggingtocht voort richting watervallen van Ouzoud. Daar aangekomen, snakten we allen even naar adem, want het zicht op deze watervallen was echt adembenemend... 110 meter hoog, helder water, prachtige groene natuur, het leek wel een reclame voor één of ander merk douchegel... maar dit was de realiteit... Meteen trokken we richting kloof om alles ook nog eens van dichtbij te kunnen bekijken... We staken de rivier over met een klein bootje en daalden dieper de kloof in... De omgeving was echt prachtig en soms kwam je zelfs kleine theestandjes tegen in nissen in de rotsen. We wandelden verder totdat de vallei in een steile canyon veranderde en keerden toen terug. 's Avonds keerden we moe en voldaan terug richting olijvenboomgaard en vielen nogal snel in slaap...

Woensdag 22 april...

Vandaag staat een heuse wandeltocht op het programma in en rond de watervallen van Ouzoud. Eerst trekken we het gebergte in rond de watervallen, om nadien terug af te dalen naar de kloof. En vervolgens, en dat kon natuurlijk niet ontbreken, doken de stoersten onder ons van de rotsen de rivierbedding in... onze dagelijkse portie adre-

naline werd meteen op een hoger niveau gebracht... 's avonds aten we, door de familie van Mohammed klaargemaakte tagine, en brachten we nog een nachtje door in onze tweede thuis, de boomgaard...

Donderdag 23 april...

vandaag staat weer een heuse trektocht op het programma, namelijk van Ouzoud naar Tangiers ... zowat 650 kilometers waarvan de eerste 100 door wegen, die je spontaan meer zouden doen denken aan Peru dan aan Marokko... Maar vol goede moed vertrekken we... onderweg slaat echter wel even het onheil toe... We krijgen het bericht dat de grootvader van de drie broers Kassas overleden is en gerepatrieerd is naar Tangiers... de sfeer breekt... Maar door het feit dat de groep zo sterk staat, beslissen we ons van onze sterkste kant te laten zien, en niet bij de pakken te blijven zitten, maar ons zo snel mogelijk richting Tangiers te begeven... 8 uur later arriveren we in Tangiers... eerst passeren we even bij de familie Kassas om ons medeleven te betuigen en verlaten de 3 broers even de groep... die nacht overnachten we in het huis van de ouders van Yaccin, onze chauffeur. Iedereen zit er wat stil en aangedaan bij, maar ja, life goes on...

Vrijdagmorgen 24 april

krijgen we toch goed nieuws... de broers Kassas hebben gezamenlijk beslist om bij de groep te blijven en samen met ons 's avonds te vertrekken... de groep herleeft... In de namiddag trekken we in groep nog even Tangiers in om de nodige souvenirs en dergelijke aan te schaffen... rond 16u was het dan voor de laatste keer tijd om de camionettes te laden (of was het overladen) en rond 17u30 trokken we dan richting haven... daar bleken de formaliteiten opeens veel beter te verlopen... gewoon even koffer openen en een vlugge blik van de douaniers volstonden om de douane te passeren... om 19u stipt vertrok de boot en wij weer weg voor 3 uurtjes boottocht en vervolgens 2.500 kilometers autostrade... de terugweg verliep nog vlotter dan de heenweg, nog meer sfeer, nog meer moppen, nog meer muziek en dans...

Foto: Adil Elyamari

Zondagochtend 26 april,

reden we rond drie uur Anderlecht binnen... moe maar meer dan voldaan!!!

Bij wijze van dankwoord wil ik even „un grand merci” zeggen aan: Sherazad, Oussama, Ali, Mohammed, Yaccin, Khadija, Bakr, Nordinne, Rhosdi, Hoshni, Anoir, Moussa, Ibrahim, Omar, Zakarias en natuurlijk het RisoBrussel.

Stijn Vlasschaert

De interculturele dimensie

extra aandacht binnen het opbouwwerk

Er wordt wel eens meer gesproken over de interculturalisering van werking en projecten.

Soms doelt men op het betrekken van de allochtonen als doelgroep, dan weer verwijst men naar de aandacht voor diversiteit op het vlak van personeelsbeleid.

In het nieuwe meerjarenplan van Brug vzw trachten we te focussen op nog een andere dimensie: namelijk de nood aan wijkgebonden en wijkoverschrijdende contacten tussen allochtonen en autochtonen en dit vanuit de opbouw van een intercultureel sociaal weefsel. Niet de relatie school-gezin/wijk staat hier centraal (zoals dat in het schoolopbouwwerk het geval is), maar de interculturalisering van het samen-leven, waarbij fenomenen tussen de allochtone gemeenschappen zelf en tussen autochtonen en allochtonen de focus krijgen om segregatie tegen te gaan. Zowel volwassenen als jongeren van allochtone herkomst in kansarme concentratiewijken geven dit aan als een belangrijk thema.

We willen in dit beknopte artikel stilstaan bij de motieven van de doelgroep en een eerste reflectie

geven op een werking die deze thematiek opneemt. We doen dit vanuit onze ervaring maar met de idee dat deze thematiek verrijkt zou kunnen worden door ervaringsuitwisseling met andere projecten.

De vraag van allochtone volwassenen

Wanneer we de vraag van allochtonen naar contact met autochtonen van naderbij bekijken dan stoten we op de eerste plaats op een aantal motieven in functie van hun kinderen.

Binnen de wijk worden de gezinnen steeds meer geconfronteerd met de diversiteit van onze samenleving. In de kansarme wijken waar de werking van Brug vzw zich situeert, wordt deze diversiteit vooral vorm gegeven door verschillende groepen allochtonen, al dan niet legaal en/of geconfronteerd met kansarmoede.

De vorige werkperiode werd er aanvankelijk vooral gefocust op het proces binnen de verschillende gemeenschappen en pas later verschoof dit naar het ondersteunen van de onderlinge solidariteit. Dit proces moet verder worden gezet.

Binnen de wijk ervaren de gezinnen de diversiteit soms als een „last”, het maakt het samenleven moeilijk terwijl men, naar de ruimere omgeving dan weer het gevoel heeft dat men als het ware opgesloten zit in een getto en nood heeft aan meer diverse contacten, ook met autochtonen.

Deze nood aan „integratie-gerichte” initiatieven kwam reeds bij de vorige analyse tot uiting. Ervaring en onderzoeksgegevens schuiven dit momenteel naar voor als een zeer belangrijk thema binnen de doelgroep. Een eerder onderzoek van L. De Rycke en M. Swyngedouw (1995) in opdracht van het Regionaal Integratiecentrum Foyer wees er reeds op dat zowat twee derde van de Turken en Marokkanen in Brussel zeer sterk de concentratiescholen afwijzen en één derde een matig afwijzende houding aannemen. Niemand

Foto: Anne-Sophie Van Der Bracht

bleek gelukkig met de toenemende segregatie van allochtone en autochtone kinderen.

In een eigen enquête (uitgevoerd 2000-2001) bij onder meer Turkse ouders stelden we vast dat zij de integratie van hun kinderen via onderwijs als één van de belangrijkste opvoedingsdoelen aanhalen. In hun verhaal stoten we echter op een voortdurend balanceren tussen „hoop en wanhoop”: er zijn hoge verwachtingen maar vrees om ze niet te kunnen realiseren. Als grond van deze vrees verwijst men naar het feit dat hun kinderen in concentratiewijken niet leren samenleven met autochtonen.

Reflectie over de vragen van deze doelgroep

Als werking kunnen we, samen met de doelgroep, op zoek gaan naar werkwijzen om een brug te slaan tussen autochtonen en allochtonen.

We zullen hierbij met de nodige omzichtigheid te werk moeten gaan. Allochtone ouders hebben vaak sterk het gevoel dat hun wijk vooral veel „mist” om hun kinderen alle kansen te geven op een goede ontwikkeling. Ouders gaan zelfs verder en verwoorden dit als „tekorten” die voor en deel bij henzelf liggen: „wij kunnen onze kinderen niet veel leren over het leven in België”, „onze kinderen zullen hun weg zelf moeten zoeken, we kunnen hen alleen ruimte geven”. We mogen niet vergeten dat de negatieve beeldvorming rond allochtonen, dat deze ouders zeker bereikt, hun onzekerheid vaak doet toenemen.

Een werking zal dan ook verschillende aandachtspunten niet uit het oog mogen verliezen:

- Hoe ondersteunen we het zelfbeeld van ouders en leggen we het accent op hun rol?
- Hoe slaan we bruggen met autochtonen voor de kinderen zonder een nog grotere kloof te scheppen tussen hen en hun ouders?
- Hoe laten we de allochtone gemeenschappen stilstaan bij wat zij te bieden hebben aan de autochtonen?

De noden van de kinderen en jongeren

In 2001 werden er in samenwerking met een studente antropologie enquêtes gehouden bij allochtone jongeren die Nederlandstalig onderwijs volg(d)en. Uit deze gesprekken en doorheen de

contacten binnen de werking van Brug vzw krijgen we hier een ander beeld dan bij de volwassenen.

Wanneer we de jongeren polsen naar hun contacten met autochtonen en/of de wenselijkheid ervan dan stellen we een aantal zaken vast die vaak terugkeren:

- Wanneer er, bijvoorbeeld op school, contacten zijn met autochtonen dan worden deze zeer snel als vanzelfsprekend ervaren.
- Wanneer de jongeren hun lagere school doorbrachten in de eigen wijk in een concentratieschool dan leidt dit vaak tot kritische reflectie wanneer ze in het secundair wel autochtonen ontmoeten. Het gebrek aan contact met Nederlandstaligen is volgens hen de oorzaak van hun gebrekkige kennis van die taal. Jongeren bekritisseren hun lagere schooltijd waarin ze vooral binnen hun wijk functioneerden vooral vanuit dit oogpunt. Op het ogenblik zelf ervaren ze dit niet als negatief, er was een groot familiegevoel en geen kloof tussen thuis en school. De overgang naar een leven in een meer „gemengde groep” was echter niet altijd makkelijk.
- Jongeren willen contact met autochtonen maar worstelen met heel wat negatieve beelden over die autochtonen zeker buiten Brussel. Over Vlaanderen bereikt hen vooral het nieuws over extreem rechts en ze hebben geen concrete ervaringen om dit beeld bij te stellen.

Foto: Anne-Sophie Van Der Bracht

Reflectie bij deze ideeën van de jongeren

Momenteel rondt een onderzoek af rond de identiteitsontplooiing van allochtone jongeren. Deze analyse zal zeker verdere waardevolle gegevens opleveren ondermeer over het zelfbeeld van de jongeren, hun toekomstverwachtingen en hun visie op integratie.

Jongeren staan zeker niet eenduidig negatief tegenover de wijk waar ze wonen ook al gaat het vaak om kansarme wijken.

In het contact met autochtone jongeren zien allochtonen vooral een kans tot zelfontplooiing. In de gesprekken komt vooral het belang van individueel contact naar voren. Hun houding ten opzichte van bijvoorbeeld de Vlaamse gemeenschap houdt hen nog minder bezig of is doorweven met vragen en soms vooroordelen over die gemeenschap. Het spreekwoord „Onbekend is onbemind” is hier vaak aan de orde.

Implicaties voor de werking van Brug vzw

Reeds in het vorige meerjarenplan werd er in bepaalde deelwerkingen gefocust op het contact tussen allochtonen en autochtonen. Het sterkst was dit aanwezig in het project waarbij taalvakanties in Vlaamse gastgezinnen werden opgezet. Aanvankelijke richtte deze werking zich volledig op de kin-

deren. Pas later kreeg het contact tussen de gezinnen een centralere plaats. In het licht van de analyse hierboven zullen we nog verder moeten gaan.

Eenzijds kunnen we deze werking aangrijpen om de allochtone gezinnen te laten stilstaan bij de meerwaarde die zij te bieden hebben aan kinderen in Vlaanderen. De nood aan contact met allochtonen wordt daardoor sterker in de juiste context geplaatst namelijk die van effectieve „uitwisseling” en niet die van een éénrichtingsverkeer’.

Voor de werking met jongeren in Brussel legden we in het verleden reeds het accent op het wijkoverschrijdend werken en dit vooral met de idee jongeren positief te laten kennismaken met de grootstad. Binnen de werking was er een coachen van jongeren waarbij contacten met autochtonen werden gezocht. Dit aspect van de werking zal verder moeten worden uitgebouwd.

Tenslotte was er binnen Brug vzw het luik „schoolopbouwwerk” waarin vooral een aantal wijkgebonden „moedergroepen” ontstonden. Momenteel is er binnen Brussel een coördinatiepunt voor het schoolopbouwwerk opgericht waarin op wijkniveau de relatie ouders – school – omgeving centraal staat. Deze wijkgebonden werking draagt Brug vzw dan ook over aan het nieuwe coördinatiepunt.

Naar ouders toe wil Brug vzw op zoek gaan naar nieuwe pistes die tegemoetkomen aan de hierboven beschreven noden.

Besluit:

Met dit artikel wilden we vooral een aanzet geven om binnen de verschillende werkingen te reflecteren over de noodzaak van netwerkvorming die rekening houdt met de hierboven beschreven noden van de doelgroep.

Wijkgericht werken krijgt zo een nieuwe dimensie. Er moet niet alleen gezocht worden naar zinvolle contacten tussen autochtonen en allochtonen maar ieder moet ook stilstaan bij zijn/haar eigen werkelijkheid om te bekijken wat men van daaruit te bieden heeft.

Hilde De Smedt

Foto: Anne-Sophie Van Der Bracht

De Schakel in actie

Een staalkaart van activiteiten

In een vorige bijdrage voor dit tijdschrift, hebben we een (korte) beschrijving gegeven van het concept „Verenigingen waar armen het woord nemen”*. Ditmaal werd ons, naar aanleiding van het jaarverslag 2002, gevraagd om een schets te geven van een „vereniging” in actie en daarbij aandacht te hebben voor de succesfactoren en de knelpunten.

Voor de indeling van dit artikel hebben we ons net zoals de vorige keer, laten leiden door de zes criteria voor „Verenigingen waar armen het woord nemen”, die in de werking de kapstok voor het geheel vormen.

De concrete werking

Groepsgericht – Armen verenigen zich

Dit criterium komt er in feite op neer dat er in de organisatie mogelijkheden gecreëerd worden waar armen en niet-armen elkaar kunnen ontmoeten en zich kunnen verenigen, waarbij de armen een centrale plaats innemen.

Dit criterium uitwerken was geen gemakkelijke opdracht omdat de bezoekers van De Schakel uit verschillende nationaliteiten bestaan, met andere achtergronden en problemen. In 2002 hebben we hier een antwoord proberen op te geven door een breder aanbod uit te werken van ontmoetings- en informatieve momenten. Dit werd mogelijk doordat de individuele hulp in het voorjaar werd afgebouwd en werd overgenomen door het centrum voor Maatschappelijk Werk in de Poststraat en omdat we over meer mankracht konden beschikken door de samenwerking met RenovaS (een vzw die tijdelijk in de wijk actief is in het kader van het wijkcontract). Op die manier stonden de volgende activiteiten op het programma:

A. De „vrijdagse uurtjes”

Met deze uurtjes beogen we de buurtbewoners te informeren over dingen die plaatsvinden in hun buurt en nabije omgeving en om hen informatie te geven over „persoonlijke vragen / administratie”. Om dieper op een bepaald thema in te kunnen gaan, werd er gewerkt met maandelijkse modules, waarin er eveneens aandacht was voor excursies. Een greep uit de behandelde thema's ziet er als volgt uit: gezondheid (uitleg over de medische diensten in de buurt, psychologische ziektes, gezonde voeding en dieet, gezond leren koken), properheid (hoe, wat, waarom afval, afval sorteren, het maken van gerecycleerd papier, bezoek aan een containerpark en een recyclagecentrum, de film „le glaneur et la glaneuse”), Wijkcontract Brabant-Groenstraat (uitleg mobiliteitsplan, uitleg renovatiepremie, rondleiding naburig wijkcontract), gezondheid in huis (gezonde voeding, kakkerlakken en ongedierte in huis, het gebruik van onderhoudsproducten, bezoek babyboom).

Foto: Wendy Braken & Gulcan Bozdag

(*) De Schakel, waar armen het woord nemen. *Opbouwwerk Brussel*, jaargang 18 (2002), nr. 74, pp. 5-9

B. De gespreksgroep „Gelukkiger leven“

Uit de individuele hulp bleek herhaaldelijk dat de nood aan „algemene raad en een luisterend oor” groot was. Van overheidswege werd er echter op aangedrongen om de individuele hulp af te bouwen en op dat vlak samenwerking te zoeken met de dienst Maatschappelijk Werk in de Poststraat. Om beide vragen te combineren, werd er in het voorjaar gestart met een gespreksgroep met de bedoeling dat de bezoekers met hun problemen naar de groep konden komen om deze daar te bespreken. Op die manier zouden ze raad kunnen vragen aan elkaar, zou de groepsgeest bevorderd kunnen worden en zou de waardering van de eigen raad (en dus ook van zichzelf) en die van „lotgenoten” gewaardeerd worden.

Foto: Wendy Braken & Gulcan Bozdag

In het begin lukte deze aanpak wel en kwamen er een tiental bezoekers over de vloer. Na verloop van tijd minderde het bezoekersaantal echter. Uit de evaluatie bleek dat dit vooral te wijten was aan het feit dat men soms te zeer inging op persoonlijke problemen en men zich „uitgekleed” voelde. Daarnaast wenste men ook meer inhoudelijke antwoorden, omdat de „vage dingen” hen niet veel verder hielpen. Om niet tweemaal per week hetzelfde werk te doen, werd er uiteindelijk gekozen voor een samenvoeging met de „vrijdagse uurtjes” op voorwaarde dat er om de twee maanden aandacht besteed zou worden aan de meer persoonlijke thema's.

C. Sportactiviteiten

De activiteit waar in de wijk keer op keer naar gevraagd werd, was een sportactiviteit voor vrouwen. Door de steeds weerkerende vraag, vonden we dat we aan deze nood niet voorbij konden gaan. Bovendien leek het ons een ideale activiteit om mensen met een verschillende achtergrond met elkaar in contact te brengen, wat na verloop ook juist bleek te zijn.

Omdat de wijksporthal in volle verbouwing was, zijn we met het plaatselijk zwembad gaan onderhandelen om er om de week te gaan zwemmen. Dit bleek in eerste instantie mogelijk en kon zelfs gebeuren tijdens de schooluren, zodat we het zwembad niet moesten reserveren en we het niet tijdens de speciale uren voor de vrouwen moesten doen.

De zwemactiviteit vond in de wijk heel wat gehoor. Wekelijks groeide de groep, zodat we na een aantal weken aan meer dan 20 deelnemers kwamen. Het leuke en bijzondere van deze activiteit was de aanwezigheid van verschillende nationaliteiten en zwembekwaamheden. Heel spontaan hielp iedereen elkaar vooruit met het beetje dat men van het zwemmen kende en werd er druk gebarentaald. Helaas dienden we na verloop van tijd deze activiteit stop te zetten omdat de directeur (die ondanks onze officiële brieven niet op de hoogte bleek) het te gevaarlijk vond dat er zoveel vrouwen en kinderen gelijktijdig in één zwembad waren.

De zwemactiviteit is ondertussen een wekelijkse gymnastiekactiviteit geworden, waar ook een multiculturele groep op afkomt die met elkaar probeert te communiceren, maar die tot nu toe nog nooit dezelfde dynamiek heeft bereikt als het zwemmen.

D. Kookactiviteiten

Ook deze activiteit kwam tot stand op uitdrukkelijke vraag van de deelnemers. Via de module gezondheid, werd ons veelvuldig gevraagd om een dieet cursus op te starten of om meer te weten over gezonde voeding. Omdat we deze kennis zelf niet in huis hadden, zijn we naar andere vormingsinstanties op zoek gegaan en zijn we uiteindelijk terecht gekomen bij „Cultures et Santé”.

Het was geen sinecure om dit project vorm te geven. De combinatie koken en eten gedurende een hele dag, zorgde ervoor dat er een erg grote groep bereikt werd, maar dat het gezond koken, waar het allemaal om ging, niet voldoende aan bod kwam. Eerst vorming en dan koken, verliep ook niet ideaal. Uiteindelijk zijn we samen met het vrouwencomité gekomen tot een werkbaar formule waarin op een voormiddag multicultureel gekookt wordt en er tijd is voor bijkomende uitleg naast het vrijdagse uurtje dat maandelijks aan gezonde voeding gewijd wordt.

E. Culturele activiteiten

Via het wijkfeest kwamen we in contact met Marian Van Lieshout, een professionele schilderes die op zoek was naar vrijwilligerswerk in de buurt. Samen met het comité, werd er een voorstel uitgewerkt waarin een maandelijks museumbezoek gekoppeld werd aan het uitvoeren van opgedane ideeën in een eveneens maandelijks workshop.

Het voorbije jaar hebben we op deze manier geëxperimenteerd met het maken van mozaïeken, Chinese inkt, pasteltekeningen, Het project mobiliseert momenteel slechts een beperkte groep, maar de bestaande formule wordt wel als boeiend ervaren en zeker interessant genoeg om verder na te gaan tot welke mogelijkheden dit nog kan leiden.

F. Ontspanning

De boog moet niet steeds gespannen staan, vonden wij. Om die reden organiseerden we naast een min of meer vast activiteiten aanbod, doorheen het jaar maar vooral tijdens de vakantieperiode een aantal ontspannende ontmoetingsactiviteiten voor moeders en kinderen. Het voorbije jaar bezochten we in groep de foor, Mini-Europa, De Nekker, de Koninklijke Serres te Laken, gingen we naar de film „Iedereen beroemd” en „Au delà de Gibraltar” en namen we deel aan de vrouwendag van Gaffi en het Sinterklaasfeest in de wijk.

Foto: Wendy Braken & Gulkan Bozdag

Achteraf blijkt dat het brede aanbod een goede manier was om dit criterium uit te werken. Het aanbod raakt stilaan bekend bij de mensen in de buurt en de 3 doelgroepen komen er op af. In bepaalde activiteiten (sportactiviteiten, kookactiviteiten, vrijdagse uurtjes) wordt er geleidelijk aan een hechte multiculturele groep gevormd die aandacht krijgt voor elkaars problemen.

Foto: Wendy Braken & Gulcan Bozdog

Participatief – Armen het woord geven

Naast het aanbieden van ontmoetingsmomenten, vinden we het erg belangrijk om de bezoekers de kans te bieden om hun eigen organisatie vorm te geven en de ideeën die zij hebben over bepaalde zaken aan de man te brengen.

In de eigen organisatie proberen we dit te bekomen door geregelde evaluaties (zowel individueel als in groep) in te bouwen om na te gaan of het bestaande aanbod al dan niet aangepast of gewijzigd dient te

worden. Kleinere evaluaties proberen we te bekomen via een korte vragenronde na de activiteit waarin we proberen te weten te komen wat nu leuk en minder leuk was aan het voorbije moment. Tenslotte hebben we voor de interne werking ook het maandelijks vrouwencomité, waarin we samen de programmatie overlopen, doelstellingen bespreken, wijkactiviteiten voorbereiden en discussiepunten beslechten.

Het voorbije jaar merkten we dat deze manieren van inspraak geapprecieerd werden en ook erg zinvol waren, ondanks het feit dat deze werkwijze in het begin als bizar en raar bevonden werd.

Verder stelden we vast dat de bezoekers interessante ideeën hebben die de wijk of anderen aangaan. Ook deze ideeën brachten we aan de man door de actoren in de wijk naar de vrijdagse uurtjes uit te nodigen of onze opmerkingen aan de betrokken diensten over te brengen.

De huisvestingsproblematiek was echter veel complexer en het was dan ook niet evident om de stem van de mensen te laten horen bij de politici. Door de voorstelling van het boek, waarin een honderdtal getuigenissen en een aantal voorstellen van de mensen zelf werden gebundeld (voor meer uitleg: zie verder) en het presenteren van het bijhorende ganzenbord op 17 oktober, blijkt de problematiek toch een betere plaats op de politieke agenda gekregen te hebben, wat uiteindelijk toch onze bedoeling was.

Emanciperend – werken aan de maatschappelijk emancipatie van armen)

Emancipatie staat voor ons voor het sterker maken van de bezoekers en het verhogen van de zelfredzaamheid. In „De Schakel” gebeurt dit zowel op een individuele als op een groepsmatige manier.

Voor individuele hulp moeten wij de bezoekers van overheidswege doorsturen naar de Dienst Maatschappelijk Werk. Dit gebeurde ook steeds vanaf februari 2002. De doorverwijzing werd wel steeds opgevolgd en op die manier kwamen we aan de weet dat dat niet altijd even vlot verliep. Na lang overleg is er momenteel een klachtenprocedure uitgewerkt en momenteel gaan we na of dit nu voldoende werkt.

De bezoekers waren en bleven naast de directe hulp voor „hun dossier” vragende partij voor meer hulp bij doorverwijzingen, het gewoon vertellen van hun verhaal, individuele vormingen, Dergelijke hulpvragen mochten we blijven beantwoorden en dit deden we en doen we nog steeds tijdens de buurtuurtjes, waar minder bezoekers dan vroeger gebruik van maken, maar die toch nog geregeld gefrequenteerd worden. De individuele vormingen die er gegeven worden zijn erg praktisch gericht, zoals het leren invullen van een overschrijvingsformulier, adressen op enveloppen schrijven, leren bellen, leren brieven ontleden, uitleg stratenplan, ... Tenslotte wordt er door De Schakel nog sporadisch getolkt of bezoekers naar diensten begeleid, maar steeds met de klemtoon op het verhogen van de zelfredzaamheid.

De vormingen in groep gebeuren voornamelijk via de „vrijdagse uurtjes”, de Nederlandse taallessen van Brusseler en de Nederlandstalige gesprekstafel die door een vrijwilliger begeleid wordt. Emancipatie is voor ons echter meer dan vorming alleen en slaat eveneens op het geven van een plaats aan de bezoekers in het wijkgebeuren of het bredere maatschappelijk veld. Ook voor deze emancipatie hadden we oog en we probeerden dit te bereiken via het bijdragen van een (culinair) steentje aan het wijkfeest, bij de receptie ter ere van de wijkgids, de inhuldiging van de zaal 58, de „buurtdag” van Vlekho, de mobiliteitsdag, het ramadamontbijt en de medewerking en het verzamelen van getuigenissen voor de actie van 17 oktober, welke allemaal gesmaakt werden.

Innoverend – Maatschappelijke structuren veranderen

Maatschappelijke structuren veranderen vraagt tijd en is werk van lange duur, dat via kleine stappen bereikt wordt.

Het voorbije jaar hebben we kleine stappen gezet om een bijdrage te leveren aan de verhoging van de leefbaarheid van de Brabantwijk door onze medewerking aan hogergenoemde activiteiten, die in dat kader werden ingericht. Naast deze activiteiten participeerden we mee of stimuleerden we zoveel mogelijk tot deelname aan de acties of stappen van RisoBrussel Brabantwijk om de properheid van de wijk te verhogen.

Ook op het vlak van armoedebestrijding, waren we innoverend. Het voorbije jaar werd het centrale thema „huisvesting”, waarover later meer. Naast het naar buiten brengen en aandacht vragen voor deze problematiek, hebben we werk gemaakt van de bekendmaking van de organisatievorm / werkwijze van „Verenigingen waar armen het woord nemen”. Dit gebeurde via een aantal artikels, de actie van 17 oktober en het ruimer bekend maken van de subsidie-aanvraag in Brussel. Dit heeft momenteel 3 bijkomende Brusselse erkende verenigingen opgeleverd. Deze komen vanaf het voorjaar samen in het Brussels Platform Armoede, dat met de ondersteuning van de Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad driemaandelijks samenkomt.

Dialogerend – Dialoog met de samenleving en het beleid

De properheid van de wijk is reeds jaren een probleem. Het voorbije jaar hebben we samen met de bezoekers een aantal problemen vastgesteld, aangekaart en kleinschalige acties gevoerd. Het probleem lijkt simpel, maar dat is het allerminst. De verloederende van de wijk heeft deels te maken met het vuil in de straat en het onderkomen uitzicht van de wijk, maar ook met de slechte communicatie gemeente-gewest. Wanneer we de eerste oorzaak willen aanpakken, krijgen we stevast het antwoord: „wacht nog een aantal jaren, want met het wijkcontract zal er veel veranderen”. Dit is grotendeels wel juist, maar ondertussen blijven we met het vuil zitten.

Het tweede probleem moet grondig uitgespit worden. De meeste bezoekers zijn ongeletterd en het probleem al zo lang beu, dat ze niet langer in oplossingen geloven. Vandaar dat we voor dit probleem bij het opbouwwerk in de wijk zijn gaan aankloppen. Vervolgens hebben RisoBrussel - Brabantwijk en RenovaS een aantal pistes verkend om dit probleem grondig aan te pakken, in de hoop hiermee het tij definitief te doen keren. Hun voorstel, waarin het opstellen van een charter centraal staat, is in november aan onze bezoekers voorgelegd. Vanaf januari zullen de voorbereidende vergaderingen opgestart worden en zullen we de bezoekers hiervoor mobiliseren.

Een ander probleem dat we vaststelden, was/is de moeilijkheid om een betaalbare huisvesting te vinden. De laatste jaren zijn de huurprijzen in de wijk gestegen en is de kwaliteit van de woningen serieus gedaald. Wanneer we met andere werkingen hierover spraken, stelden we vast dat dit probleem het lokaal niveau oversteeg. Met Opbouwwerk Noordwijk hebben we ons eind van 2001 reeds samengezet om na te gaan welke wegen we konden bewandelen om dit probleem aan te pakken.

Uiteindelijk kwam het voorstel om getuigenissen te verzamelen van mensen die dagelijks dit probleem ondervinden. Om deze oproep zo ruim mogelijk te verspreiden, zijn we bij verschillende organisaties gaan aankloppen om hun medewerking te vragen. Zo werden er in de loop van maart contacten gelegd met de BWR, de Brusselse Bond Recht op Wonen, ATD Vierde Wereld, het Observatorium voor Gezondheid, het Brussels Forum, RisoBrussel en Welzijnszorg. Allen steunden dit project, maakten de voorbereidende vergadering op 19/6 bij hun

achterban bekend en deden een oproep tot getuigenissen. Dit leidde tot talrijk bijgewoonde vergaderingen en een verzameling van 105 getuigenissen die gebundeld werden in het tweetalig boek *(w)arm wonen / le logement (t)riche*. De getuigenissen werden voorts tweetalig becommentarieerd door experts die vertrouwd waren met de problematiek. Tenslotte werden de eisen die de mensen formuleerden door deze experts in structurele voorstellen gegoten die op 17 oktober aan de beleidsvoerders bekend werden gemaakt. Om deze eisen niet zomaar in een persconferentie naar voren te brengen, is er eveneens een ganzenbord uitgewerkt dat het moeilijke parcours van kwetsbare groepen visueel voorstelt. Dit boek en het (groot en klein) ganzenbord worden momenteel verder verspreid aan de lokale beleidvoerders en bekend gemaakt aan mogelijke geïnteresseerden (jeugdbewegingen, scholen, organisaties in de wijk, ...). Op vraag wordt hierrond ook een vorming in elkaar gestoken, zoals reeds gebeurd is voor de leden van de CLDI Aarschot-Vooruitgangsstraat.

Foto: Wendy Braken & Gulcan Bozdag

Naast de eigen acties, werd er tenslotte aandacht besteed aan andere acties in verband met huisvesting. Op die manier namen we deel aan de voorbereiding van de Brusselse Rondetafel rond huisvesting en de rondetafel zelf en aan acties georganiseerd door Welzijnszorg, de Brusselse Bond Recht op Wonen en collega-organisaties in Vlaanderen.

Laagdrempelig – Armen blijven zoeken

De bezoekers van de werking zijn voornamelijk afkomstig uit de Brabantwijk, momenteel de armste wijk van het Brussels Gewest. 50 % van de bewoners daar is van allochtone afkomst. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het merendeel van onze bezoekers van vreemde origine is. Ondanks het „wat homogeen” beeld van de wijk, stellen we vast dat we in onze werking verschillende groepen bereiken.

Op de eerste plaats is er de Turkse of van Turkse origine afkomstige bewonersgroep. Velen onder hen wonen al jaren in de wijk en hebben inmiddels een huis gekocht. Heel wat huizen zijn echter in slechte staat. Het merendeel leeft van een vervangingsinkomen. Sommigen zijn vertrouwd met het Nederlands of Frans, het merendeel echter niet. Onder de „Turkse” groep bevinden zich ook een aantal gescheiden vrouwen.

Een tweede groep vormen de vluchtelingen, veelal met het statuut „bijlage 26 bis”. Zij kennen een zeer onzeker statuut en zijn vaak slachtoffer van allerlei misbruiken. Een aantal onder hen zijn het slachtoffer van een Turkse huisjesmelker. Ook zij hebben problemen met de taal.

Tenslotte is er de Belgische bevolkingsgroep. De bezoekers die tot deze groep behoren zijn over het algemeen bejaard en hebben problemen met hun woning, waar ze geen eigenaar van zijn.

Kortom, we bereiken een erg verscheiden bevolking, waarbij sommigen afhangen van de andere groep voor hun huisvesting. De problemen zijn dan ook erg verschillend. Door allerlei ontmoetingsactiviteiten proberen we ze toch bij elkaar te krijgen en begrip te doen hebben voor de situatie van de ander. De deelname van al de drie groepen zijn voor ons van belang, want elk van hun heeft problemen die met achterstelling te maken hebben.

De wijk waarin we werkzaam zijn, telt ongeveer 4.500 bewoners. Het is daarom niet evident om te weten wie we dienen aan te spreken voor onze werking. De bezoekers die ons kennen, zijn ons op het spoor gebracht door lotgenoten (vluchtelingen) of familieleden (Turkse bewonersgroep). Om ons aanbod zo bekend mogelijk te maken, brachten we bij de ons bekende geïnteresseerden huisbezoeken, belden we hen een dag op voorhand op, gaven we hen ons maandelijks programma mee en spraken we hen op straat aan. Op die manier bereiken we voor de vrijdagse uurtjes een 40-tal bezoekers waarvan een 10-tal erg geregeld, voor de gespreksgroep 18 (6 geregeld), sportactiviteiten (gymnastiek) 15 (5 geregeld), kookactiviteiten 40 (15 geregeld), culturele activiteiten een 10-tal, waarvan 4 geregeld.

Verder is ons activiteitenaanbod bij verschillende organisaties bekend: het Centrum Wijkmaatschappelijk Werk, de Nederlandstalige en Franstalige lagere school, APAJ, Gaffi, de plaatselijke bakkers en enkele andere handelaars, Maison Médicale du Nord, Bij al deze organisaties hangt onze maandelijks programmatie uit, wordt die door de plaatselijke blaadjes verspreid en worden er (soms) mensen naar onze werking doorverwezen.

Tenslotte zorgden we ervoor dat de drempel zo laag mogelijk was door in een breed gamma aan activiteiten te voorzien. Op die manier bereiken we verschillende bewoners van de wijk, die vervolgens weer aan andere activiteiten (kunnen) deelnemen of bij hun kennissen ruimer bekend maken.

Succesfactoren en knelpunten

Het voorbije jaar probeerden we dan ook om onze werking vorm te geven. Dat dit min of meer gelukt is, danken we volgens ons aan :

- Het feit dat we vanaf januari beroep konden doen op een medewerkster, die in de wijk woonachtig is en dus goed op de hoogte is van wat er leeft in de wijk en bij (bepaalde groepen van) bewoners. Daar ze de mensen persoonlijker kent, is het voor haar makkelijker om sommige bewoners bij de werking te betrekken.
- Het gevarieerde en uitgebreide aanbod van activiteiten, waardoor we een duidelijkere plaats

in de wijk innamen en „Le wijk” stilaan een bekend begrip is geworden

- De samenwerking met andere organisaties en dat waren er nogal wat: Wijkmaatschappelijk Werk Poststraat, RisoBrussel, Zaal 58, Limiet Limite, RenovaS, Maison Medical du Nord, Brusseleer, BBROW, BWT, Vlaams Forum, Gaffi, Eva Vzw, ... Deze samenwerkingen maakten het mogelijk om de bezoekers in contact te brengen met tal van diensten en organisaties en om meer acties (met een groter) publiek te kunnen dragen. Nadeel was wel dat ze naast meer mogelijkheden bieden ook meer tijd vragen.
- Het multiculturele van onze werking. De bezoekers van De Schakel zijn erg gevarieerd en kunnen, zoals eerder al gesteld, grosso modo in drie groepen ingedeeld worden. Het bijeenbrengen van de verschillende groepen is een interessant gebeuren en maakt het mogelijk om in te gaan op de verwijten die er onderling leven. Anderzijds is het niet simpel om een werking uit te bouwen die tegemoet komt aan de verwachtingen van de drie groepen.

Maar dit alles wil niet zeggen dat er geen knelpunten zijn. In dat kader wensen we op het volgende te wijzen:

- De vaststelling dat het betrekken van bewoners bij acties redelijk vlot verloopt, maar dat het moeilijk blijft om de allochtone groep op dergelijke momenten in het zonnetje te plaatsen, vaak omwille van hun culturele achtergrond.
- Niet alle samenwerkingen verliepen even vlot. De doorverwijzing naar de Maatschappelijke Dienst verliep en verloopt nog steeds niet probleemloos. Verder is er in de wijk ook een tendens om „succesvolle” activiteiten van andere organisaties in de eigen werking over te nemen voor het eigen doelpubliek in plaats van daarvoor met andere organisaties samen te werken. Wij vinden dit betreurenswaardig, omdat dit het consumentisme van de bezoekers bevordert (het shoppen van de ene organisatie naar de andere, naargelang wat er voorhanden is) in plaats van zich werkelijk voor een organisatie of een wijk te engageren. Men reageert nog vaak als klant en niet als iemand die mee verantwoordelijkheid draagt, ook naar de wijk als geheel toe.

- Door het wegvallen van het individuele luik, is het contact met de doelgroep met de meeste problemen verminderd. Deze groep blijven we geregeld opzoeken om hen bij de werking te betrekken, maar het blijft moeilijk om ze voor het groepswerk te mobiliseren, zolang hun individuele situatie er niet (erg) op vooruitgaat.
- We voelden ons lang op een eiland staan. Als enige erkende vereniging in Brussel, was het even zoeken naar gelijkaardige organisaties die actief zijn op het vlak van armoede, terwijl de vastgestelde problemen erg complex en niet simpel op te lossen zijn. Door de recente erkenningen van andere „Verenigingen waar armen het woord nemen” en de samenwerking rond 17 oktober hebben we hoop dat daar in de nabije toekomst verandering in komt.

Voor 2003 verwachten we en hopen we daarom op:

- een betere samenwerking en afstemming met de andere wijkorganisaties (Gaffi, Planning Familial, APA-AMO, ...) die eveneens voor de vrouwen uit de wijk activiteiten inrichten door bv. gezamenlijke projecten uit te werken.
- het nog hechter maken van de bereikte groep bezoekers en hen verder betrekken bij het inhoudelijk uitdenken en uitwerken van de werking
- een verdere verkenning van de problemen, het uitwerken van voorstellen en het ondernemen van acties tot verbetering van de properheid van de wijk en de huisvesting van de betrokkenen en dit in samenwerking met de bezoekers
- een verderzetting van de aangegane samenwerking met de verschillende organisaties en meewerken aan hun activiteiten in zoverre dit voor de bezoekers haalbaar en wenselijk is
- een nauwere samenwerking met andere „Verenigingen waar armen het woord nemen” via het pas opgerichte „Brussels Platform Armoede” om samen overleg te plegen, goed werkende structuren uit te bouwen in Brussel en Vlaanderen, samen acties te ondernemen waarbij de armen een duidelijke plaats kunnen innemen en samen te ijveren voor stabiele organisaties die niet jaarlijks dienen te wachten op een positief antwoord op hun tijdelijke subsidie-aanvraag.

Wendy Braeken

Opbouwwerk

concept, geschiedenis en basiswaarden.

Dit artikel* handelt over de werkelijkheid achter het opbouwwerk, m. a. w. over zijn ideologische, beleidsmatige, institutionele, organisatorische, etische aspecten, ... Een stevig programma, over een negental pagina's uitgesmeerd ...

Ik zal proberen, zij het summier, dit concept te belichten, door er eerst een definitie van te geven (wat op zich een lastige zaak is), vervolgens aan te geven wanneer het bij ons aan de oppervlakte komt en in welke vormen het zich aan ons nu presenteert. Tenslotte zal ik proberen de waarden te schetsen die ons rond de praktijk verenigen.

Deze afbakening in drie delen is enigszins kunstmatig daar men onmiddellijk inzielt dat deze aspecten met mekaar verband houden, mekaar veronderstellen. Het is dus om didactische overwegingen en de helderheid van de uiteenzetting dat de gedachten-gang in drie bewegingen wordt gepresenteerd.

Een concept.

Waarover heeft men het als men over „opbouwwerk” spreekt?

De vakliteratuur komt de lezer of de sociale werker die opheldering wenst niet bepaald tegemoet. De definities verschillen naargelang men er diverse teksten op naslaat. Er zijn begrippen die ogenschijnlijk naar een zelfde werkelijkheid verwijzen: opbouwwerk, samenlevingsopbouw, sociale actie, lokale ontwikkeling, sociaal werk, collectieve actie, genoeg dus om de geesten in verwarring te brengen en doorheen de bomen het bos niet meer te zien. Maar uiteindelijk zijn het niet zozeer de termen die van belang zijn, maar de lading die ze dekken. Ik zal me dus niet verliezen in terminologische haarklieverij. Er zijn er al genoeg geweest voor mij die daar hun tanden op stuk gebeten hebben,

(*) Dit artikel is de neerslag van een lezing op de openingsdag van de zesde module Forum - Action "Travail sociale et développement communautaire", georganiseerd door de Fédération des Centres de Services Sociaux, april-juni 2003 (vertaling ast)

Opbouwwerk in Franstalig België.

Redactionele introductie.

Begin april presenteerde Viboso, in samenwerking met RisoBrussel, voor een tachtigtal sociale werkers uit Wallonië en Franstalig Brussel een inleiding op het opbouwwerk in Vlaanderen (Het opbouwwerk ... ça se passe chez nous!). Plaats van actie was Namen en de aanleiding een introductiedag op een vormingsreeks, getiteld: Travail social et développement communautaire. In een aansluitend artikel brengen we in vertaling de algemene inleiding van deze introductiedag.

Maatschappelijke werkers in het Franstalige landsgedeelte vertonen momenteel een opvallende belangstelling voor het opbouwwerk, niet alleen omwille van de merites van de methodiek maar ook, zo blijkt, omdat deze methodiek als werkvorm door de overheid als een verplichting aan het maatschappelijk werk wordt opgelegd, met invulling van taken en functies. Dat laatste zorgt dan weer voor de nodige fricties en weerstanden van de kant van het basiswerk. Voor alle duidelijkheid: in de Franstalige gemeenschap bestaat niet zoiets als een op zich staande, door de overheid gesubsidieerde opbouwwerksector die dan nog op een zelfde manier zou gestructureerd zijn als in Vlaanderen. In Brussel hebben we dus geen Institut régional de développement communautaire. Daarmee is niet gezegd dat er niet lang reeds opbouwwerkachtige praktijken te traceren zijn, hetzij in organisaties, gelieerd aan de arbeidsbeweging, hetzij vanuit particuliere initiatieven in de sociaal-culturele sfeer (animation culturelle).

Vanuit de overheid komt zoals gezegd een toenemende aandacht voor „développement communautaire” en afgeleide begrippen als participatie en partenariat. Niet in het minst vanuit de verscherpte stedelijke problematiek en

de gebiedsgerichte aanpak van problemen via wijkontwikkelingsprogramma's. In de vrij centralistische, om niet te zeggen étatistische Waalse Brusselse beleidscultuur zien we voormannen als E. Di Ruppé en Ph. Moureaux flirten met het participatiebudget (waarmee ze de mosterd liever halen in het modieuze Porto Allegre dan uit de eigen basissocialistische traditie). In deze context is er de trend om het opbouwwerk te integreren in de reeds lang bestaande centra voor maatschappelijk werk. Dit wordt voor een eerste keer in Brussel wettelijk vastgelegd in een decreet van de Franse Gemeenschapscommissie (07/11/97) tot vaststelling van de regels voor de toekenning en de erkenning, van subsidies aan de centra voor globale sociale actie, Centres d'action globale. Vanaf 1998 is dit de nieuwe benaming voor de centres de services sociales, althans voor wat de Brusselse initiatieven in de mono-communautaire sfeer betreft. De Waalse centra blijven tot nader order betoelaagd op een decreet van 1978.

Sommige van deze centres de services sociales zijn reeds een vijftigtal jaar uitgebouwd als eerstelijnsdiensten voor hulp aan personen met sociale en psychosociale problemen en dat in het kader van de bestrijding van armoede en uitsluiting. Van een caritatieve aanpak zijn ze gaandeweg geprofessionaliseerd en werden ze actief op het vlak van bv. budgetbegeleiding, interculturele bemiddeling en groepswork. In Brussel gaat het om een tiental monocommunautaire diensten en 14 met een bi-communautair statuut. De Waalse centra hebben een vijftal hoofdzetels in enkele grote steden (Luik, Verviers, Namen, Charleroi) die op hun beurt onderverdeeld zijn in consultatiebureau's en een 28-tal lokale antennes. De instellingen worden ingedeeld in een viertal categoriën, naargelang de grootte van het subsidieel personeelsbestand. Dit geheel wordt overkoepeld door de Fédération des centres de services sociales-FCSS (met een Waalse en Brusselse sectie), die instaat voor belangenbehartiging, vorming en logistieke ondersteuning. Het is overigens in dit perspectief dat de FCSS optrad als organisator van hoger vermelde introductiedag.

hetzij door verschillende termen te gebruiken om een zelfde werkelijkheid mee aan te duiden, hetzij door met een gelijkkluidende terminologie compleet andere dingen te zeggen. Dit heeft hier dus maar weinig belang. Het lijkt me daarentegen interessanter een poging te doen om te begrijpen wat het opbouwwerk onderscheidt van andere methodes in het sociaal werk, wat de diverse ingrediënten zijn die het opbouwwerk karakteriseren. Wat nu volgt is een enigszins ideaal-typische schets van wat opbouwwerk zou moeten zijn. Zoals elk model is ook dit model veroordeeld om door de realiteit op het terrein tegengesproken te worden terwijl deze doorheen die verwijdering dat model toch weer zo goed mogelijk probeert te benaderen.

Men zou de kenmerken van het opbouwwerk als volgt kunnen omschrijven:

- Er is de aanwezigheid van een collectief probleem. Dit wil zeggen: een probleem gemeenschappelijk aan een verzameling van personen, een bevolking, een gemeenschap (verder zullen we zien dat ook dit moeilijkheden oplevert om uit te maken waarop dat precies slaat). Dit probleem is gemeenschappelijk omdat het zijn wortels vindt in en zich laat verklaren doorheen structurele omstandigheden, zich situeert in de sociale organisatie. Het is dus per definitie extern aan het individu zelfs als deze het op een andere manier kan beleven dan zijn buur. Een bevolking is niet noodzakelijk een georganiseerde groep en zelfs als er van enige organisatie sprake is, betekent dit nog niet noodzakelijk dat ze nood heeft aan hulp van sociale werkers. Het gebeurt vaak dat sociale werkers, het zij op eigen initiatief, hetzij doordat het hen gevraagd werd, via programma's of instellingen waarin ze werken, zich op de weg van het opbouwwerk begeven zonder dat de bevolking daarom gevraagd heeft. Het zal er dan op aankomen, indien er een indicatie is voor opbouwwerk, om de bevolking bewust te laten worden van het collectieve karakter van haar problemen vooraleer samen met haar collectieve antwoorden te bedenken. Bewustwording moet hier begrepen worden in de politieke betekenis van het woord. Het gaat dus om bewustwording van economische, politieke en sociale mechanismen en niet van psychologische beweegredenen (bijvoorbeeld in Freudiaanse zin).

- Tweede karakteristiek: Wie collectief probleem zegt, zegt collectief antwoord. Dit veronderstelt dat alle personen die op een probleem betrokken zijn, samen moeten handelen en dat in alle fasen van het proces. Naast de sociale werkers en hun uiteenlopende partners is dat in de eerste plaats de bevolking of juist gezegd bevolkingsgroepen (want leeft er in onze wijken nog een dermate homogene populatie dat deze kan beschouwd worden als „de” bevolking?) als voornaamste betrokkenen. Deze bevolking wordt hier niet beschouwd als consument van diensten die haar ter beschikking worden gesteld, maar als een geheel van burgers, producenten van hun eigen collectieve antwoorden. Opbouwwerkers werken niet *voor* maar *met* de bevolking. Dit is dermate van zelfsprekend dat het steeds in herinnering brengen van dit credo als afgezaagd overkomt. En toch is dit wellicht een van de moeilijkste opdrachten van opbouwwerkers: mensen doen participeren aan de oplossingen van hun eigen problemen. We komen hier later op terug omdat dit ons de weg wijst naar belangrijke ethische en politieke kwesties.
- De aanwezigheid van een partnerschap of een samenwerkingsverband, een netwerk, is een derde karakteristiek. Opbouwwerk is geen eenmanszaak. Doordat het probleem collectief is, raakt het aan een geheel van uiteenlopende personen en organisaties die uiteenlopende rollen en functies vervullen ten aanzien van ontstaan en verloop van het probleem. Al deze instanties en personen moeten samenwerken, de ene al nauwer dan de andere naargelang de omstandigheden. Onder deze partners figureren ook diegenen die over beslissingsmacht beschikken. Ook openbare instellingen of privé-instanties zullen op een bepaald moment in het proces moeten ingeschakeld worden, wat opnieuw een niet onaardig aantal ideologische, politieke en ethische kwesties oproept.
- Wanneer het opbouwwerk een structurele verandering beoogt, veronderstelt dit op slag niet-punctuele of geïsoleerde antwoorden. Het komt er op aan de situatie in de diepte te veranderen. Het komt er op aan te innoveren, uit te vinden, nieuwe organisatiestructuren en -vormen te creëren die dusdanig functioneren dat ze beter

Zoals gezegd is de opbouwwerkmethodiek via decreet in Brussel in de werkingen geïntegreerd. In Wallonië loopt de praktijk reeds vooruit op een decreet, waar reikhalzend maar met gemengde gevoelens naar wordt uitgekeken. Het methodenpluralisme heeft in het Brusselse decreet betrekking op het verplicht ontplooiën van 3 soorten interventies: individuele hulp (*aide individuelle*), collectieve actie (*action collective*) en sociale gemeenschapsactie (*action sociale communautaire*). Individuele hulp behelst eerste opvang, probleemanalyse, oriëntering, begeleiding en opvolging van mensen in noodsituaties.

Het onderscheid tussen de twee andere werkvormen wordt als volgt omschreven: collectieve actie heeft betrekking op het vinden en uitwerken van collectieve antwoorden op individuele problemen. Sociale gemeenschapsactie beoogt het uitwerken van collectieve antwoorden op collectieve problemen. Het betreft hier een manier die zich in de praktische uitwerking als volgt laat traceren: het verstrekken van warme maaltijden, alfabetiseringswerk, hulp aan daklozen, ontmoetingsmogelijkheden, intergenerationele projecten zijn vormen van collectieve actie; vorming van wijkcomités, sensibilisering in verband met problemen rond huisvesting, gezondheid en leefomgeving, schuldbemiddeling, mensen zonder papieren, etc ... vormen van sociale gemeenschapsactie. Het gaat in het laatste geval met andere woorden om acties die deelname van mensen aan het socio-culturele leven bevorderen en zich inlaten met preventie en strijd tegen vervreemding en uitsluitingsmechanismen. Dat men bij onze zuiderburen niet onverdeeld gelukkig is met de pogingen om het opbouwwerk op maat van de overheid te modelleren mag blijken uit de centrale inleiding op de studiedag die we hier in extenso opnemen, niet op de laatste plaats omwille van de vragen die erin gesteld worden, vragen die ook voor de positie van het Vlaamse opbouwwerk interessant zijn. (ast)

beantwoorden aan de behoeften van de bevolking dan bestaande instellingen en diensten. Het komt er op aan te ontsnappen aan het klassieke tweepolig schema vraag / aanbod, dienst/cliënt, organisator / georganiseerde ...

- Het antwoord is meestal geterritorialiseerd, schrijft zich in elk geval in in het lokale, intervenueert op het micro-sociale niveau. Dat laat concrete en directe uitwisselingen toe tussen mensen, schept reële sociale banden en geen virtuele of afstandelijke.
- Het opbouwwerk speelt zich per definitie af op het publieke forum. De notie van beroepsgeheim, zo dierbaar aan sociale werkers, heeft ietwat andere dimensies in het opbouwwerk. Niet alles moet gezegd worden, wel integendeel. Maar de actie moet zich per definitie zo ruim mogelijk kenbaar maken wil ze enige kans op slagen hebben.
- Tenslotte is er tijd nodig. Tijd en nog eens tijd. Tijd om resultaten te bereiken, zeer zeker, maar eveneens tijd om de actie te denken, om analyses te maken, om contacten te leggen, te onderhandelen, te organiseren, te evalueren Men kan slechts werken in een lange termijn-perspectief. Zo'n perspectief is nog vaak moeilijk te verkopen aan beleidsmensen die ingekapseld zitten in legislaturen die per definitie korter zijn dan periodes waarin sociale veranderingen zich kunnen doorzetten.

Tot zover deze vlugge schets van de karakteristieken van opbouwwerk.

Sommige zullen nu reeds ontmoedigd zijn, de handschoen in de ring werpen en zeggen: „mission impossible”.

Hoger wees ik er echter op dat het hier gaat om een ideaal beeld. De praktijk bezorgt ons heel wat moeilijkheden, min of meer overkomelijk, afhankelijk van de context. Heel wat realisaties benaderen dit ideaal beeld, zij het via de nodige omzwervingen en verwickelingen.

Wat men echter goed moet begrijpen is dat opbouwwerk zeer vaak een zaak is van lange duur en diverse stadia doorloopt. Het is geworteld in het

individueel maatschappelijk werk voor zover dit toelaat gemeenschappelijke behoeften of steeds terugkerende problemen te detecteren. Het gaat ook langs de fase van het groepswork voor zover daarin individuele problemen met anderen opgenomen worden en de leden in deze confrontatie beter in staat blijken de eigen problemen te beheren en te overwinnen. Pas in het verlengde van deze inspanningen nemen de activiteiten een vorm aan die men kan kwalificeren als opbouwwerk, nl. wanneer de groep uiteindelijk betrokken wordt op doelstellingen die effecten op maatschappelijk vlak beogen. Soms vergt het tijd om het „opbouwwerkmatig” karakter van het werk te ontdekken. Veel werkers doen aan opbouwwerk zonder het te beseffen en daartegenover staan er minstens evenveel die beweren aan opbouwwerk te doen, zonder het te doen.

De wetteksten waarover we later zullen spreken, hebben in die zin het perverse effect om methodes tegenover mekaar uit te spelen of hen op zijn minst te beschouwen als afzonderlijke entiteiten zonder wisselwerking terwijl het terrein ons steeds herinnert aan het tegendeel, ja, op de noodzaak dat de te bewandelen weg voor opbouwwerk loopt over individueel en groepswork.

Het is geheel dit monnikenwerk, tegelijk individueel en collectief én in de tijd die het vertrouwen en het engagement van de bevolking in het opbouwwerk zal mogelijk maken. Nochtans zijn problemen die men in het vizier neemt – of ze nu individueel zijn of collectief – en de oplossingen die men eraan wenst te geven, complex. Ze vergen dus specifieke competenties en middelen. Omdat niet iedereen alles tegelijk kan doen zal zich dus een taakverdeling opdringen opdat de continuïteit van de dienstverlening in specifieke organisatorische settings gewaarborgd zou blijven.

Dat alles brengt ons bij een ander onderwerp: deze van de dynamiek waarin zich het opbouwwerk inschrijft.

Als voor velen onder ons in een ideaal type van opbouwwerk actie van onderen uit voorop staat, d.w.z. dat de bevolking zichzelf bewust wordt en het op haar neemt voor haar rechten op te komen of probeert krachtsverhoudingen te wijzigen, dan moet wel worden toegegeven dat dit soort opbouwwerk eerder zeldzaam is geworden. Veel talrijker

zijn voorbeelden van projecten die zich inschrijven in van boven geregisseerde programma's, ingesteld bij decreet of diverse circulaires naargelang diverse beleidsniveaus. We zullen verder zien wat ons daarin problematisch lijkt. Laat ons hier volstaan met te zeggen dat deze situatie de hoger opgesomde karakteristieken radicaal in vraag stelt: hoe kan een bevolking het lot in eigen handen nemen, wanneer op voorhand en in haar plaats werd beslist welke haar problemen zijn en op welke manier ze moeten worden opgelost (of niet opgelost)? Sociale werkers pogen dan soms wanhopig de zaak een beetje meer van anderen uit te laten verlopen, bijvoorbeeld door de belangen van de bevolking of wat ze menen dat hier moet voor doorgaan, naar boven terug te koppelen. Deze positie is echter vrij oncomfortabel en niet gespeend van gevaren. De vraag waarop we zullen terugkeren is dan hoe een weg te vinden naar kansen, vervat in dergelijke positie, zonder zijn ziel te verkopen of depressief te worden of nog, zonder het strijdtoneel te verlaten. Hoe kunnen we profiteren van de manoeuvreerruimte die dergelijke programma's ons bieden, nu eens meer restrictief, dan weer ruimer naargelang de situatie?

Wij sociale werkers hebben die biezonderheid dat we slechts van opbouwwerk spreken van het ogenblik dat bevolkingsgroepen actief zijn en participeren in dat proces. Ik wil er hier slechts op wijzen dat er voor anderen, zoals voor Canadezen bijvoorbeeld, van opbouwwerk sprake is zelfs wanneer de doelgroepen in niets participeren in de oplossing van hun collectieve problemen. Ze noemen dat „sociale planning” en vinden hiervoor zoals voor zoveel andere zaken inspiratie in de Amerikaanse cultuur (Doucet en Favreau, 1991). Het gaat hier om overheidsstrategieën die zich baseren op onderzoek, uitgevoerd door experts. Kaderprogramma's beantwoorden hierin aan prioritaire noden en worden op lokaal vlak omgezet in dienstverlening. De sociale werkers maken hierin deel uit van het aanbod en de bevolking is consument of begunstigde van de hulpverlening. En dat noemt zich opbouwwerk zoals het werk dat meer van anderen uit vertrekt of die beide bewegingen combineert. De dominante strekking binnen het sociaal werk bij ons houdt er een andere opvatting op na en heeft het moeilijk met deze, steeds meer van

bovenaf gestuurde vormen van opbouwwerk. Laten we nu een blik werpen op deze evolutie en de problemen die ze oproept.

Een historisch overzicht.

Ik heb niet de intentie noch de competentie om hier een echte exhaustieve historische en sociologische analyse af te leveren.

Toch is het interessant om hier even stil te blijven staan bij de evolutie van de staat en haar beleidsstrategieën omdat dat een licht kan werpen op actuele tendensen in het sociaal werk.

Het begin van de twintigste eeuw markeert de aanvang van de staatsinterventie in de bijstand aan de allerarmsten. Hiermee werd de liefdadigheid en de religieuze caritas afgelost (Leleux, 2003). De staat zag zichzelf als hoeder van de openbare orde en de sociale vrede. Deze „bijstandsstaat” (Etat-assistance) gaf wie het verdiende, maar op grond van uitgesproken morele criteria (cfr. de Coö's, commissies van Openbare Onderstand, ingesteld in 1925).

Halverwege de twintigste eeuw vangt een nieuw tijdperk aan met de „verzekeringsstaat” (Etat-assurance) ook wel genoemd de Welvaartsstaat (Leleux, 2003). Het corresponderende beleid is het resultaat van belangrijke sociale bewegingen. Sommigen zijn de vrucht van experimenten met opbouwwerkmatige inslag vermits ze geleid worden door arbeiders zelf en ze de verwerving beogen van fundamentele rechten op het vlak van arbeidsomstandigheden en bescherming tegen werkloosheid.

De sociale zekerheid die zich ontwikkelt steunt op het inkomen van zij die werken en op het principe van solidariteit met diegenen die niet werken. De sociale rechten verwerven hun universeel karakter. De democratie concretiseert zich door de proclamatie van rechtsgelijkheid en de operationalisering van dit principe in het overheidsbeleid. De verzorgingsstaat (Etat-providence) ontwikkelt zich en meer specifiek op grond van de economische welvaart na Wereldoorlog II die toelaat ook diegenen in bescherming te nemen die vallen onder de sociale zekerheid, per definitie gelieerd aan het werken (cfr. wet op het bestaansminimum, 1974).

In deze staatsopvatting zijn we allemaal potentiële of reële afnemers van diensten, opgezet om het sociale huis in stand te houden. Het individueel maatschappelijk werk krijgt hierin een ereplaats. Tegenover deze of gene behoefte staat deze of gene dienst. Elke situatie wordt individueel behandeld en verzekert aldus elk individu de toegang tot zijn fundamentele rechten.

Naast deze traditie van individueel sociaal werk bestonden echter ook experimenten van opbouwwerk. Ze gingen vergezeld van een discours dat zich in die tijd afzette tegen het naar eigen zeggen pure normatieve en controlerende karakter van het individueel werk. In haar meest radicale vorm ging het om sociale actie, ontstaan uit sociale bewegingen van arbeiders enerzijds, bewegingen van cultureel zelfbeheer vanuit intellectuele kringen anderzijds. Achterliggende strategie was de omverwerping van de bestaande krachtsverhoudingen en de toe-eigening door burgers van een deel van de macht, dit alles in een context van bewegingen van permanente vorming en mei '68. De strijd van de Marolliens tegen de uitdrijving uit hun wijk blijft hiervan een typevoorbeeld en wordt door sommigen beschouwd als hét pilootproject in België.

De crisis van de verzorgingsstaat doet eind jaren tachtig een nieuwe staatsconceptie verschijnen: de actieve welvaartsstaat (Etat social actif). Sommige verdedigers noemen dit ook „de derde weg” (Leleux, 2003).

Onder invloed van de economische crisis en de crisis van het neoliberal model, of ten minste als gevolg van een vermindering van de welvaart en de economische groei, gaat de staat snoeien in zijn interventies op sociaal vlak. De problemen daar zijn niet langer conjunctureel maar structureel en de overheidsverantwoordelijkheid ter zake wordt moeilijker, volgens sommigen zelfs onmogelijk om verder te financieren. Anderen zullen zeggen dat het hier gaat om onverantwoordelijke politieke keuzes die aantonen hoezeer de overheid verstek moet laten gaan onder de groeiende druk van de mondiale economie en financiers zonder scrupules die lachen met de zware sociale problemen die ze veroorzaken.

Wat er ook van zij, heel wat sociologen en filosofen wijzen ons in dat verband op de opkomst van het „procedureel recht” (Leleux, 2003). Deze

vervangt de notie van het verworven recht. Dat wil zeggen dat het recht van iemand op ondersteuning wordt onderworpen aan procedures die erop uit zijn de vraag te toetsen aan een reeks controles. Die moeten op hun beurt het bewijs leveren dat de hulpvrager bereid is zich uit de penarie te werken. Hulp is in dat opzicht een tijdelijke zaak. De bestaande procedures in het kader van de werkloosheidverzekering en de nieuwe wet op het leefloon die het bestaansminimum vervangt zijn schoolvoorbeelden van dergelijk gewijzigd beleid.

Alle regionale programma's die beroep doen op de participatie van de bevolking worden in dezelfde zin gedragen door het nieuwe concept van activering of pro-activiteit. Een deel van deze programma's voorzien of openen de mogelijkheid om in bijzonder gunstige omstandigheden opbouwwerkprojecten te realiseren. Hier valt meer bepaald te denken aan programma's in het kader van het grote stedenbeleid: *Wijkcontracten* en *Initiatiefwijken* (samengevoegd in 2001), de Europese programma's Urban en Objectief 2 die de eerstgenoemde aanvullen, de handelskerncontracten, de integratieprogramma's, de socio-professionele inschakeling, de projecten sociale cohesie, het voorstel van decreet op het wijkopbouwwerk, enz... Dit alles voor wat betreft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Aan Waalse zijde zijn er de agentschappen voor lokale ontwikkeling, de verenigingen voor het beheer van het stadscentrum, de geïntegreerde sociale plannen, de wijkregies, het voorstel van decreet Detienne op de sociale inschakeling. Verder hebben we van federale zijde de veiligheids- en preventiecontracten. Tenslotte zijn er enigszins verschillend maar niet te onderschatten en meer gestructureerd de centra voor globale sociale actie in Brussel en de Amo's in Wallonië (Action en milieu ouvert). Zij zijn geregeld bij decreet of besluit en zijn de enigen die opbouwwerk verplicht stellen door er, niet altijd op een gelukkige manier, het concept en/of de methodologische criteria van te omschrijven.

Al deze kaders verschillen nogal van mekaar, scheppen uiteenlopende mogelijkheden of beperkingen, laten minder of meer of helemaal geen manoeuvreerruimte. Ofschoon een gedetailleerde analyse van elk kader afzonderlijk hier niet mogelijk is, is het niettemin belangrijk de aandacht te trekken op enkele zaken die algemeen

gelden, ofschoon ze voor elke situatie apart te nuanceren zijn. Het participatieconcept dat aan de oorsprong ligt van deze nieuwe beleidskaders wordt ten andere niet door iedereen op dezelfde manier begrepen.

Deze programma's in kwestie worden gedacht en geconcipieerd van bovenuit, zonder betrokkenheid van bevolkingsgroepen voor wie ze bestemd zijn en zelfs soms zonder betrokkenheid en consultatie van werkers op het terrein. In de meeste gevallen beslist men op voorhand, op basis van pseudo-objectieve criteria welke groepen in moeilijkheden verkeren, met wat voor soort moeilijkheden ze geconfronteerd worden, tot en met zelfs de ingrepen die een antwoord moeten bieden. Veeleer gebeurt dit zonder definiëring van de gebruikte termen, die van dan af als evidenties door het leven gaan. Er is geen wetenschappelijke onderbouw, geen echte behoefteanalyse, tenzij deze, ingebed in het beleid van positieve discriminatie dat gangbaar is in het Franstalig gedeelte van het land. Dit beleid draagt in zich het risico veeleer problemen te creëren dan de echte problemen op te lossen, veeleer een stigmatiseringproces in gang te zetten dat problemen veroorzaakt eerder dan ze te voorkomen.

De wil van het beleid om beroep te doen op onze inzet kan men opvatten als het doorverwijzen naar de burger van datgene wat het zelf niet langer op zich wenst te nemen. Alsof daar de ideeën ontbreken of de middelen om er uit te geraken laat het beleid ons de verantwoordelijkheid omtrent sociale problemen delen. Nochtans zijn die gelieerd aan macro-sociale en macro-economische mechanismen waarop burgers weinig, zoniet geen vat hebben.

Zo de sociale vrede en het behoud of het herstel van het sociale weefsel inderdaad een collectieve aangelegenheid is waarin ieder van ons, als deel van het geheel, zijn deel van de verantwoordelijkheid draagt, dan blijft het niet minder waar dat de staat de enige garant is voor de collectieve belangen van de gemeenschap zodat beperkte groepen zich in de plaats kunnen stellen van de overheid om de gelijke behandeling in particuliere gevallen te waarborgen.

Men moet ten andere erg op zijn hoede zijn ten aanzien van het zeer normatieve karakter dat

besloten ligt in het concept van participatie zoals dat heden ten dage wordt opgevat. Men moet er zich bewust van zijn dat de vraag naar participatie van de burgers in het kader van bijzonder sociaal beleid waarvoor sociale werkers gemobiliseerd worden, een manier kan betekenen om over die burgers beter controle uit te oefenen. Des te meer daar het perverse effect van dergelijk soort programma's via fondsen inhoudt dat elk ander onafhankelijk initiatief nog weinig kans heeft het licht te zien bij gebrek aan middelen. Het is veel gemakkelijker projecten te verplichten zich te plooiën naar vooraf omschreven criteria zo ze willen (over)leven. Dezelfde opmerking gaat ook op met betrekking tot alle vormen van verplichte samenwerking (partenariaat) die in deze programma's besloten liggen. De sterke groei van mogelijkheden tot overleg en bemiddeling is een ander zichtbaar aspect van de tendens om conflicten toe te dekken of dissidente stemmen het zwijgen op te leggen.

Dergelijke kritiek, waarin men zich heel klein voelt tegenover politieke mechanismen die beleefd worden als evenveel determinismen en vooral de tendens die daarin besloten ligt om het beleid en zijn vertegenwoordigers te demoniseren, heeft dringend enig tegenwicht. Voor sociale werkers lijkt het me mogelijk, zonder onze waarden en onze kritische ingesteldheid te verliezen, beleidsmakers die daar behoefte aan hebben te oriënteren op het beantwoorden van werkelijke sociale noden. Enerzijds overschouwen we de sociale werkelijkheid vanuit een bevoorrechte positie. Deze plaats wordt ons ten andere meer en meer toegewezen al is dit, zoals we zagen, niet gespeend van gevaar. Anderzijds kunnen we, door bevolkingsgroepen de plaats te geven die hen toekomt, beter garanderen dat aan deze noden werkelijk wordt tegemoetgekomen. De noodzaak van deze betrokkenheid lijkt nog altijd niet doorgedrongen en zorgt nog steeds voor discussie, ook onder werkers.

Misschien is het ogenblik aangebroken om te zoeken naar onze eigen derde weg, tussen de nostalgie van projectwerk van anderen uit en het keurslijf van projecten van bovenaf waaraan we, vrees ik, niet zullen ontsnappen. Misschien moeten we ons afstemmen op opbouwwerk met een dubbele dynamiek, wat ook de oorsprong ervan weze.

Dit confronteert ons, sociale werkers, met 2 essentiële vragen.

De eerste heeft betrekking op onze eigen positie als burger. De andere op onze professionaliteit, onze werkethiek en de waarden die we aankleven en die we vervolgens in het dagelijks werk moeten vertalen.

De eerste vraag noodzaakt een kleine terugblik. Het neoliberal model die de weg opende naar het geloof in eeuwigdurende en onvermijdelijke economische groei stond ook voor de opmars van het individualisme waaraan ook sociale werkers niet ontsnappen. Na de aankondiging van het einde van de grote verhalen kondigt men reeds enige jaren langs de grote poort de terugkeer aan van de humanistische waarden. Deze heropstanding lijkt nochtans niet bevestigd te worden in het dagelijks leven. Ondanks ons gevoel voor waarden, onze interesse in de mens en de verdediging van zijn rechten, zijn we ook maar mensen zoals anderen, onderhevig zoals anderen aan de druk van de dag, individualisten zoals anderen en niet altijd verantwoordelijke consumenten in een markteconomie die floreert als vanouds. Wij wanhopen over het gebrek aan burgerzin in het licht van zoveel onrechtvaardigheid en sommigen onder ons denken daarbij vaak nostalgisch aan de quasi mythische jaren zeventig. Maar zijn wij zelf werkelijk zo participatief ingesteld? Hebben we ons leven in handen? Zijn we actief in onze wijk, steeds bereid onze tijd te offeren en energie te steken in het verdedigen van onze principes en dit alles bovenop ons werk, ons familiaal leven en onze ontspanning? Dit is een centrale kwestie want zonder deze overtuigingen en zonder een echte keuze om ze in concrete acties te vertalen kan men niet aan opbouwwerk doen zonder schizofreen te worden. De militante inzet die dit soort werk vraagt is belangrijk, ook al zijn de obstakels en ontgoochelingen talloos. Zo de context veranderd is, de te verdedigen waarden blijven, dunkt me, identiek.

De tweede centrale kwestie gaat er om dat we ons niet in de plaats van bevolkingsgroepen kunnen stellen, willen ze werkelijk gehoord worden en willen ze werkelijk deel hebben aan het beheer van de stad. In teveel gevallen eindigen we ermee onze eigen positie als sociale werkers te verantwoorden door te zoeken naar een zin voor onze acties,

overhoop als we liggen met onze eigen identiteit, veeleer dan een zin te geven aan de noden en belangen van de bevolking zelf. Maar we zitten in verschillende posities en verdedigen dus verschillende belangen. Dit moeten we aanvaarden, zelfs indien we proberen een instrument te zijn ten dienste van bevolkingsgroepen.

Dit gezegd zijnde is het evengoed een dwaalspoor te denken dat elk woord, omdat het van de burger komt of van een wijkbewoner, goed is op zich en altijd te rechtvaardigen. Dit gegeven stelt het probleem van de grenzen van de participatie-democratie. De sociale atomisering die inherent is aan deze participatieve strategieën, riskeert de principes van de democratie zelf te ondergraven en opent de weg voor extremen waarin iedereen zijn eigen belangen verdedigt. Daarom komen sommige sociologen op voor het behoud van het systeem van representatieve democratie eerder dan het participatief model omdat het volgens hen de sociale en collectieve rechten beter zou garanderen.

Sociale werkers, al moeten ze noden en behoeftes van mensen van zo nabij mogelijk beluisteren zonder zich in hun plaats te stellen, zijn vanuit hun professionalisme ook de beste waarborgen voor deze principes.

In ieder geval de beste manier om zich niet te laten instrumentaliseren door ons eigen discours of onze eigen belangen noch door deze van het beleid noch door deze van de doelgroepen, is ons te voorzien van een werkethiek die zich steeds laat bevragen maar niettemin van hechtheid getuigt.

Waarden.

Ik zal nu middels de beschrijving van een aantal fundamentele waarden proberen alle ethische aspecten die ik van bij de aanvang van dit artikel aangekondigd heb, in kaart te brengen.

Een voorafgaandelijke opmerking is onontbeerlijk. Volgende enigszins systematische manier van presentatie als poging om de zaken helder voor te stellen, mag niet begrepen worden als een poging om een werkethiek te dogmatiseren. Dit zou het tegenovergestelde zijn van wat haar verwezenlijking is, zou afbreuk doen aan de constante reflexie, aan de permanente bevraging van ons handelen dat nooit voor eens en altijd kan worden vastgelegd.

Dat belet niet dat elke vorm van welzijnswerk in zich een reeks waarden draagt die met mekaar gerelateerd zijn en eerder fungeren als een gemeenschappelijk referentiekader dan als een dogmatisch geheel. Voor het referentiekader van het opbouwwerk laat ik me inspireren door een equipe van Canadese professoren (Lamoureux et al., 2000). De strijd voor meer *sociale gerechtigheid* en een betere verdediging van de fundamentele rechten van de mens vormt het gemeenschappelijk ethische referentiekader voor alle welzijnswerkers. In het opbouwwerk vertaalt zich dit vooreerst in de globale aanpak waarin zowel sociale, economische, politieke, culturele aspecten etc. zijn opgenomen; ten tweede doorheen een meer egalitaire visie op de verhoudingen tussen aanbieders en „gebruikers” van opbouwwerk (overigens is deze laatste term net zo min als „cliënt” of „begunstigden van hulp” adequaat in een opbouwwerklogica); ten derde door haar visie op de veranderbaarheid van het sociale en door haar creativiteit in het vinden van antwoorden op structurele problemen waarbij de dienstverlening niet als doel op zich wordt beschouwd; tenslotte door het perspectief van gewijzigde krachtsverhoudingen en door een betere verdeling van de macht in de samenleving. De waarden van *gelijkheid* en *rechtvaardigheid* zijn in het opbouwwerk dus fundamenteel aan mekaar gerelateerd. Enerzijds is er het streven naar meer gelijkheid en gelijke kansen voor iedereen. Anderzijds is er die zoektocht naar meer sociale rechtvaardigheid.

Opbouwwerk neemt het op zich de meest kwetsbaren te verdedigen, zij die men vaak ten onrechte „uitgesloten” noemt. Opbouwwerk creëert ruimte voor het versterken van sociale relaties en het samenleven van groepen in een geest van samenwerking en solidariteit. Voor de werkers vertaalt zich dat in een reëel militant engagement dat hen zoals gezegd confronteert met hun eigen waardensysteem en met hun plaats in het werken met mensen.

In de acties vertaalt zich dit in de noodzaak om convergerende belangen te vinden teneinde eerder collectieve dan individuele belangen te verdedigen. Deze opdracht is lastig, zeker als men te maken krijgt met mensen met uiteenlopende, tegengestelde

of niet verzoenbare belangen. Daarbij mag niet vergeten worden dat de eigen belangen en die van de organisatie vaak in tegenstelling kunnen zijn met de belangen van de bevolking waarvoor men werkt. Daardoor wordt de solidariteit op de proef gesteld. Dit kan er toe leiden dat het eigen engagement of de missie en filosofie van de organisatie worden in vraag gesteld.

De verdediging van de *democratie* is een andere essentiële waarde. Kort gezegd is de democratie een sociaal organisatiesysteem dat de vrijheid en de rechtsgelijkheid van de leden van de samenleving verzekert en dat hen de middelen verschaft om te participeren aan de beslissingsmacht in respect voor diverse filosofische en geloofsovertuigingen. Deze middelen staan ter beschikking via vertegenwoordigende organen of vormen van rechtstreekse raadpleging.

Ofschoon onze hedendaagse samenleving meer dan andere maatschappijtypes dit principe waarborgt, blijft ze ten aanzien van een aantal groepen die van machtsdeelname verstoken blijven discriminaties en ongelijkheden produceren.

Opbouwwerk probeert hiervoor een tegenwicht te bieden door het scheppen van mogelijkheden om democratisch burgerschap te beoefenen, dit evenwel met in het achterhoofd de nodige zin voor voorzichtigheid ten aanzien van diverse vormen van instrumentalisering.

Een werkelijke democratische gezindheid van de kant van de opbouwwerk vergt constante openheid, transparantie en het verstrekken van informatie. Ook een andere fundamentele waarde, in het verlengde van de democratie moet gewaarborgd worden: het *respect*. Het gaat om respect voor personen, hun waardigheid, hun integriteit, hun cultuur, hun waarden, hun meningen, hun tempo en hun autonomie. Daarbovenop blijft er de noodzaak waakzaam te blijven en kritisch ten opzichte van vooroordelen, mythes en vertogen die er circuleren over de bevolkingsgroepen waarmee opbouwwerkers zich inlaten en waaraan zij zoals elke andere burger niet ontsnappen.

Het opbouwwerk mikt op autonomie en bevordert de zelfverantwoordelijkheid van mensen in perspectief van sociale verandering. Ook hier is de nodige waakzaamheid aangewezen. Opbouw-

werkers mogen zich onder het voorwendsel van autonomie niet te snel terugtrekken maar professioneel de belangen en rechten van iedereen verdedigen tegen particularistische belangen die telkens opnieuw opduiken.

Autonomie is evenzeer een fundamentele waarde die opbouwwerkers voor hun eigen professie bij subsidiërende overheden moeten opeisen. Hier komen we op het punt van de spanning tussen autonomie en financiële afhankelijkheid. Sommigen verkiezen op dat punt onvoorwaardelijke zelfbeschikking maar hun financiële armslag blijft daardoor zeer beperkt. De vraag stelt zich dus hoe men *en* zijn onafhankelijkheid kan behouden *en* zich tegelijk kan inschrijven in overheidsprogramma's en -subsidiëring.

Deze gesubsidieerde vrijheid vormt het zwaartepunt in onze eisenbundel naar de overheid die dat lang niet vanzelfsprekend vindt. In haar ogen gaat het vaak om gesubsidieerde oppositie. Daarom moeten we zeer concrete en geformaliseerde garanties vragen. Alleen dergelijke garanties op het vlak van spelregels inzake controle, op het vlak van gelijkwaardigheid tussen partners en op het vlak van ieders specifieke rol zal recuperatie en instrumentalisering van het opbouwwerk vermogen tegen te gaan. Dergelijke onderhandelingen staan of vallen met de goede wil van de onderhandelingspartners, met hun openheid van geest, met hun zin voor samenwerking en met hun democratische ingesteldheid.

Besluit.

Een aandachtige lezer zal het niet zijn ontgaan dat bovenstaand verhaal niet ontsnapt aan de contradicties die inherent zijn aan de huidige staat van het opbouwwerk. Deze verkeert momenteel in volle mutatie en is op zoek naar nieuwe wegen om het sociale werk haar geactualiseerde plaats te garanderen in een democratische samenleving. Het debat moet in ieder geval verzekeren dat we ons niet laten opsluiten in een eindimensionale lezing van de werkelijkheid. Zo'n democratisch debat fungeert dan meteen als hefboom voor verandering.

Catherine Bosquet

Bronnen en achtergronddocumentatie.

Uitgaven:

BLANC, Bernadette en collega's, *Actions collectives et travail social*, 2, Parijs, ESF, 1989.

Onder de begeleiding van CARTUYVELS, Yves en MARY Philippe, *L'Etat face à l'insécurité, Dérives politiques des années 90*, Editie Labor, Brussel, 1999.

Département social de la Haute Ecole Paul - Henri SPAAK, *L'assistant social entre aide et contrôle?*, uitgegeven door L'IESSID, Brussel, 2002.

DHUME, Fabrice, *Du travail social au travail ensemble, le partenariat dans le champ des politiques sociales*, ASH, Parijs, 2001.

DOUCET, Lavel en FAVREAU, Louis, *Théorie et pratiques en organisation communautaire*, Presses de l'Université de Québec, Québec, 1997.

LAMOUREUX, Henri en collega's, *La pratique de l'action communautaire*, Presses de l'Université du Québec, Québec, 2001.

LELEUX, Claudine, *Evolution à grands traits des politiques sociales - De l'assistance à l'activation en passant par l'assurance*, uitgegeven in het kader van de ESSP-dag, sociale afdeling Hogeschool Paul-Henri Spaak, Brussel, 11/03/03.

Brochures:

Action sociale et action communautaire, pedagogisch cahier nr 3 van CRIDIS, uitgegeven door Cocof, 1ste editie, 1998.

Partenariat et Négociation, pedagogisch cahier nr 2 van CRIDIS, uitgegeven door Cocof, 1ste editie, 1996.

Vade-mecum des principaux programmes en partenariat dans la Région de Bruxelles-Capitale, bijlage van pedagogisch cahier nr 2 „Partenariat et négociation” van CRIDIS en STICS, uitgegeven door Cocof, 1ste editie, 1987.

La politique de la ville du Gouvernement Fédéral Belge, La politique de la ville en Région Wallonne, La politique de la ville en Région Bruxelles-Capitale, La politique de la ville en Flandre, 4 brochures gerealiseerd in het kader van de politiek in de grote steden, zonder datum.

Santé communautaire et promotion de la santé, verzameling van 6 brochures gerealiseerd door vzw „Santé, Communauté, Participation”, uitgegeven door de Franstalige gemeenschap, Brussel, 2000-2001.

Controle van de huurprijzen

Broodnodig en onvermijdelijk

Op 8 april organiseerde de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen ⁽¹⁾ een actie om de stijgende huurprijzen in Brussel aan de kaak te stellen. Conform de maximumprijs van een brood stelt de BBROW voor een zelfde reglementering in te voeren omtrent de huurprijzen. De prijs van het brood wordt al decennia lang gereguleerd. De samenstelling en maximumprijs van huishoudbrood en zelfs de maximumprijs voor het snijden en verpakken ervan worden regelmatig vastgelegd. Dat is logisch, want brood hebben we nodig om te overleven. Maar is een betaalbare woning ook niet levensnoodzakelijk ?

Om dit voorstel – in de aanloop naar de federale verkiezingen – wat kracht bij te zetten bracht de BBROW op 8 april een bezoek aan de federale ministers Reynders, Picqué en Verwilghen en overhandigde hen samen met de eisenbundel ook symbolisch enkele huishoudbroden. Hieronder kunnen jullie een samenvatting lezen van de perstekst door de BBROW op diezelfde dag voorgesteld.

RisoBrussel heeft in haar meerjarenplan 2003-2008 de huisvestingsproblematiek opnieuw in de schijnwerpers geplaatst. Naast enkele opbouwprojecten in de sociale huisvesting wil RisoBrussel zich de komende jaren ook inlaten met de woonproblematiek op de private huisvestingsmarkt. Dit jaar is opbouwwerk Kuregem gestart met een uitvoerige projectvoorbereiding in die zin. In haar tijdschrift zal RisoBrussel de komende jaren dan ook meer aandacht besteden aan het thema huisvesting.

Het recht op wonen is in gevaar

De laatste jaren worden de huurders die op zoek moeten naar een degelijke en betaalbare woning met hun rug tegen de muur geplaatst. Niet alleen voor huurders met een vervangingsinkomen, maar zelfs voor gezinnen met een klein arbeiders- of bedieningsloon, is het op dit ogenblik quasi onmogelijk geworden om nog een betaalbare huurwoning te vinden.

Naar aanleiding van de komende federale verkiezingen deed de BBROW een oproep aan alle politieke partijen om in hun verkiezingsprogramma's en in het nieuwe federale regeerakkoord oplossingen voor deze huisvestingscrisis op te nemen. De BBROW vindt dat de huisvestingskosten van gezinnen met een laag inkomen onder de 25% van hun totaal inkomen zou moeten kunnen blijven. Maar in werkelijkheid zien we dat de Brusselse gezinnen gemiddeld 30% van het gezinsbudget aan huisvesting besteden ⁽²⁾. Deze gemiddelden verbergen trouwens de trieste werkelijkheid dat er tienduizenden Belgische gezinnen zijn die de helft of meer van hun inkomen aan huisvesting moeten besteden.

Wie meer moet uitgeven aan huisvesting, houdt minder over voor andere broodnodige uitgaven als voeding, gezondheid, onderwijs. De stijgende huurprijzen vormen hoe langer hoe meer een factor van bestaansonzekerheid voor bescheiden inkomens. Ook in het laatste Armoederapport van de Brusselse Observatorium voor Gezondheid en Welzijn wordt dit bevestigd. Wie téveel aan huur moet betalen, dreigt geconfronteerd te worden met huurachterstal, gerechtelijke procedures, bijkomende kosten en uitdrijving uit de woning.

Reeds bij de bespreking van het ontwerp van woninghuurwet in 1997 gaf de Minister van Justitie zelf aan dat het principe van de vrije huurprijsbepaling slechts verantwoord is op voorwaarde dat er een voldoende groot aanbod bestaat ⁽³⁾. Dit is zeker in het laagste segment van de huurmarkt op dit moment niet het geval.

(1) De vzw Brusselse Bond voor het Recht op Wonen (BBROW) coördineert 50 Brusselse verenigingen die dagelijks werk proberen maken van het grondwettelijke recht op wonen. RisoBrussel maakt deel uit van de BBROW.

(2) Volgens de laatste enquête over het huishoudbudget (2000) uitgevoerd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek

(3) Parl. St. Kamer, 1996-1997, nr 717/7, Verslag Landuyt, 14 (verklaring van de Minister van Justitie).

De voorstellen van de BBROW

Een fundamentele oplossing: verdubbeling van het aantal publieke huur- en koopwoningen

De enige fundamentele oplossing op lange termijn voor de huisvestingscrisis is om veel meer publieke huur- en koopwoningen aan te bieden. In vergelijking met de meeste andere Europese landen heeft België één van de laagste percentages aan sociale huisvesting: 6 %. In Frankrijk zijn er 17% sociale woningen, in Nederland 36%, in Groot-Britannië 24% en in Duitsland 26% ⁽⁴⁾. Alleen al op de wachtlijsten van de sociale huisvestingsmaatschappijen in Brussel, Vlaanderen en Wallonië staan zo'n 130.000 gezinnen ⁽⁵⁾.

Deze 130.000 gezinnen leven op dit moment in een onhoudbare en steeds erger wordende situatie op de privé-huisvestingsmarkt. Het aantal gezinnen op de kandidatenlijst voor een sociale woning zal nog toenemen. Voor hen moeten we vandaag oplossingen vinden en niet wachten op de massale oprichting van nieuwe sociale woningen.

Daarom moet er dringend een controle van de huurprijzen op de privémarkt worden ingevoerd.

Controle van de privé-huurprijzen: objectieve huurprijzen die rekening houden met de kwaliteit van de huurwoning.

De laatste 10 jaar zijn er diverse studies uitgevoerd en zelfs wetsvoorstellen ingediend over de invoering van een controle van de huurprijzen. Al deze voorstellen hanteerden als basis het kadastraal inkomen (= de netto huurwaarde van de woning) om tot een bepaling van een objectieve huurprijs te komen.

Maar hier zitten we met een probleem. Hoewel sinds 1990 het kadastraal inkomen van de woningen wordt geïndexeerd, dan nog is het verschil tussen het aldus bekomen 'geïndexeerd kadastraal inkomen' en de reëel ontvangen huurprijzen groot.

Bijvoorbeeld een woning waarvan het kadastraal inkomen 1.115 Euro bedraagt, kan op dit ogenblik voor een verhuurder netto minstens 6.200 Euro opbrengen of vijf keer zoveel. Het huidige

kadastraal inkomen is dus onbruikbaar als referentie voor objectieve huurprijzen.

De beste manier om dit recht te trekken, is een nieuwe kadastrale perequatie (herschating van het kadastraal inkomen). Maar sinds jaren wordt deze operatie door de Ministers van Financiën tegengehouden, omdat zij teveel zou kosten.

Een andere oplossing zou kunnen zijn om het kadastraal inkomen van een woning met vijf te vermenigvuldigen of te indexeren vanaf 1975 en niet vanaf 1990. Het aldus bekomen bedrag zou overeenkomen met wat wij de objectieve huurprijs noemen.

Om bovendien rekening te houden met de huidige staat van de woning - het is immers heel waarschijnlijk dat de kwaliteit van de woning er sinds 1975 sterk op achteruitgegaan of vooruitgegaan is - zou die objectieve huurprijs binnen te bepalen marges kunnen verhoogd of verlaagd worden om de te betalen huurprijs vast te leggen.

Alternatieven om te komen tot een gedeeltelijke controle van de privé-huurprijzen.

Eerste manier: aangifte huurinkomsten en belonende vastgoedbelasting

Op dit ogenblik wordt een eigenaar-verhuurder belast op forfaitaire basis (het kadastraal inkomen verhoogd met 40%) en niet op basis van de werkelijk huurinkomsten van de woning. Met andere woorden: een eigenaar die een 'lage' huurprijs vraagt, benadeelt zichzelf ten opzichte van de eigenaar die een hoge, speculatieve huurprijs vraagt.

Eigenaar-verhuurders die een redelijke huurprijs vragen, moeten hiervoor fiscaal beloond worden. Eigenaar-verhuurders die te hoge huurprijzen vragen, zouden daarop extra belast moeten worden.

(4) Bron: Ecodhass en Stephens, 1996

(5) Brussel:
20.000 kandidaat-gezinnen voor 38.000 woningen,
Wallonië:
40.000 gezinnen voor 100.911 woningen,
Vlaanderen:
70.000 gezinnen voor 130.000 woningen.

Dit veronderstelt twee maatregelen: er zou voor alle huurwoningen een objectieve huurprijs moeten worden vastgesteld (zoals hierboven beschreven) en eigenaar-verhuurders en huurders zouden verplicht moeten worden om de reële geïnde huur aan te geven in het aanslagbiljet van de personenbelasting.

Tweede manier: huurcommissies oordelen over kwaliteit-prijs huurwoning.

Een tweede mogelijkheid bestaat in de oprichting van huurcommissies, paritair samengesteld uit vertegenwoordigers van huurdersverenigingen en eigenaarsverenigingen. Indien een huurder van oordeel is dat zijn woning niet overeenkomt met de minimale kwaliteitscriteria en dat hij in verhoudig teveel huur betaalt, zou hij de huurcommissie kunnen vragen om hierover uitspraak te doen.

Derde manier: verhuurtoelage gekoppeld aan objectieve huurprijs

In het Brusselse Parlement zijn onlangs twee voorstellen van ordonnantie ingediend ⁽⁶⁾ over de invoering van een huurtoelage voor huurders met een beperkt inkomen. De BBROW heeft hierover een duidelijk standpunt: huurtoelagen kunnen enkel worden ingevoerd, wanneer zij worden gekoppeld aan een huurprijscontrole.

Concreet denken we daarbij aan het volgende systeem. De maandelijkse huurtoelage wordt enkel toegekend onder de volgende voorwaarden: de huurwoning beantwoordt aan de minimale kwaliteitscriteria, de huurprijs is niet hoger dan een door het Gewest bepaalde objectieve huurprijs en de woning wordt gehuurd door een gezin met een laag inkomen.

Zijn onze eisen (politiek) haalbaar ?

In het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting ⁽⁷⁾ dat door de Belgische regering is goedgekeurd op 1 juni 2001 lezen we dat de federale regering de huurwet zou aanpassen om te zorgen voor een billijker verhouding tussen de huurprijs en de kwaliteit van de woning.

Gezien dit engagement van België op Europees vlak, roepen we alle partijen en politici op om

werk te maken van haar voorstellen en daarbij rekening te houden met onze suggesties om te komen tot een effectieve controle van de huurprijzen.

Bestaan er reeds systemen van zogenaamde objectieve huurprijzen die kunnen aantonen dat het wel degelijk werkt ? In onze buurlanden Frankrijk en Nederland alvast wel. Maar ook in eigen land wordt voor bepaalde gevallen reeds zo'n systeem gehanteerd.

Een belangrijke uitzondering op de vrije huurprijsbepaling in België vinden we bij de pacht van landbouwgebouwen en -gronden ⁽⁸⁾. De pacht wordt berekend op basis van het kadastraal inkomen van de gronden en gebouwen en aangepast in functie van criteria die worden vastgelegd door provinciale commissies. Zo bedraagt voor het Brusselse Gewest de maximumpacht voor de gronden 2,52 keer het kadastraal inkomen en voor gebouwen 3,55 keer.

In Frankrijk wordt de huurprijs vastgesteld rekening houdend met de normale huurprijzen in de buurt. De wet 'Mermaz' van 6 juli 1989 ⁽⁹⁾ bepaalt hetvolgende. De eigenaar kan de huurprijs van een woning vrij bepalen in drie gevallen: indien het een

(6) referenties:

- voorstel van ordonnantie tot invoering van een woontoelage in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, Lemaire, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 24 oktober 2002
- voorstel van ordonnantie tot de invoering van een woontoelage in de vorm van een cheque, de Clippele, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 19 december 2002.

(7) Het eerste Nationaal Actieplan Sociale Insluiting werd op 1 juni 2001 goedgekeurd door de federale ministerraad en ingediend bij de Europese Commissie. Dit actieplan bevat een beperkt aantal fundamentele acties om te komen tot een versterkt beleid dat armoede en sociale uitsluiting tegengaat. Naast een betere tewerkstelling, beperking van de ziektekosten en verhoging van de onderwijskansen, is de noodzaak van meer, betere en betaalbare huisvesting één van de 4 thema's.

(8) Wet van 4 november 1969 op de beperking van de pachtprijzen.

(9) Loi n° 89-462 du 6 juillet 1989 tendant à améliorer les rapports locatifs et portant modification de la loi n° 86-1290 du 23 décembre 1986, Code des baux, Dalloz, 1996, p. 97 e.v.

nieuw gebouwde woning betreft, indien werkzaamheden aan de bestaande woning werden uitgevoerd om te voldoen aan de minimale comfort- en kwaliteitsnormen opgelegd bij decreet of indien verbeteringswerken werden uitgevoerd die meer kosten dan één jaar huur (artikel 17 a loi Mermaz). Met dit gunstregime heeft de Franse regering vastgoedinvesteringen en aanpassingswerken om de kwaliteit van woningen te verbeteren, willen aanmoedigen ⁽¹⁰⁾. Buiten deze gevallen wordt de huurprijs van alle bestaande huurwoningen die vrij komen of van de woningen die de eerste keer verhuurd worden, bepaald in functie van de normale huurprijzen in de buurt (art. 19 van de loi Mermaz).

In een decreet van 31 augustus 1990 ⁽¹¹⁾ worden de vergelijkingscriteria opgesomd: ligging van het goed, kwaliteit en tijdstip van constructie, aantal verdiepingen en aanwezigheid van een lift, bewoonbare oppervlakte en aantal woonvertrekken, aanwezigheid van bijlokalen, sanitaire voorzieningen, aanduiding of de huurder er reeds drie jaar verblijft en tenslotte het bedrag van de effectief eisbare maandelijkse huurprijs exclusief de kosten.

Indien de verhuurder deze clausules niet respecteert, dan kan de huurder binnen de 2 maand de gevraagde huurprijs betwisten bij een paritaire verzoeningscommissie. Indien geen akkoord mogelijk is, dan kan de rechter de huurprijs vastleggen (art. 17 b van de Loi Mermaz).

Wanneer een bestaande huurovereenkomst wordt hernieuwd, dan wordt voor de vaststelling van de nieuwe huurprijs eveneens verwezen naar de normale huurprijzen in de buurt. Deze regeling is echter nog strenger voor de verhuurder, aangezien er slechts tot aanpassing van de huurprijs kan worden overgegaan indien de huurprijs manifest ondergewaardeerd werd en de verhuurder de herziening vraagt (artikel 17 c loi Mermaz).

Belangrijk tenslotte is ook dat de Wet Mermaz heeft voorzien in de oprichting van „observatoria van de huurprijzen”, die de noodzakelijke statistische gegevens om deze vergelijking te kunnen uitvoeren, moeten verzamelen.

In Nederland geldt voor de bepaling van de huurprijs van een woning de „Huurprijzenwet Woonruimte” ⁽¹²⁾.

De huurprijs van een woning wordt in principe vrij overeengekomen door de partijen. Binnen de 6 maanden na de inwerkingtreding van de huurovereenkomst kan de huurder aan de huurcommissie een oordeel vragen over de redelijkheid van de huurprijs. De huurcommissies – die paritair zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van huurders en verhuurders – beoordeelt de redelijkheid van de huurprijs aan de hand van een aantal objectieve criteria. Die criteria ⁽¹³⁾ zijn opgenomen in een puntenstelsel waarmee een maximale redelijke huurprijs wordt gemeten.

Die maximale redelijke huurprijs wordt aan de partijen meegedeeld. Indien huurder of verhuurder niet akkoord gaan met het oordeel, kunnen zij binnen de 2 maand naar de kantonrechter trekken om daar de huurprijs van rechtswege te laten vastleggen.

Info: BBRoW/RBDH
Grootsermentstraat 2 bus 1 in 1000 Brussel
Tel: 02/502 84 63 fax: 02/503 49 05
Mail: rbdh@skynet.be
Site: www.rbdh-bbrow.be

(10) J. LAFOND en F. LAFOND, Les baux d'habitation, 3e éd., Paris, Litec, 1997, p. 144, nr. 207.

(11) Décret n° 90-780 du 31 août 1990 portant application de l'article 19 de la loi n° 89-462 du 6 juillet 1989.

(12) Wet van 18 januari 1979

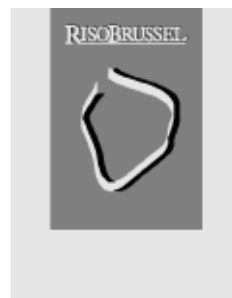
(13) Besluit huurprijzen woonruimte van 18 april 1979. Ondermeer de volgende criteria worden gebruikt : oppervlakte van de vertrekken, verwarmingsinstallatie, sanitair, buitenruimten, woonomgeving. Er worden punten afgetrokken in geval van veroudering, geluidsoverlast.

Inhoud & Colofon

Editoriaal.	3
Video People, een geslaagde projectafronding?	5 - 11
Brabant-Groen leeft! Een gids voor de wijk.	12 - 18
Marokko, here we come! Een reisjournaal.	19 - 23
De interculturele dimensie, extra aandacht binnen het opbouwwerk.	24 - 26
De Schakel in actie, een staalkaart van activiteiten.	27 - 34
Opbouwwerk: concept, geschiedenis en basiswaarden.	35 - 44
Controle van de huurprijzen, broodnodig en onvermijdelijk.	45 - 48

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door het
Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw te Brussel,
Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Tel.: (02) 203 34 24, Fax: (02) 203 50 64
E-mail: info@risobrussel.be, Website: www.risobrussel.be

© ® 2003 RISOBRUSSEL - Nr 78 Jaargang 19

Artikels:
Wendy Braeken
Geraldine Bruyneel
Gwendoline Daems
Hilde De Smedt
Alain Storme
Katleen Vanlerberghe
Stijn Vlasschaert
Brusselse Bond Recht
op Wonen

Foto kافت: Michel Demol
Tekstverwerking: Kristel Van der Borcht

Eindredactie: Alain Storme
Vormgeving & lay-out: Michel Demol
Drukkerij: ACCO

met medewerking van de

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST
VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

met de steun van het

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

gesubsidieerd door de

Vlaamse Gemeenschap

